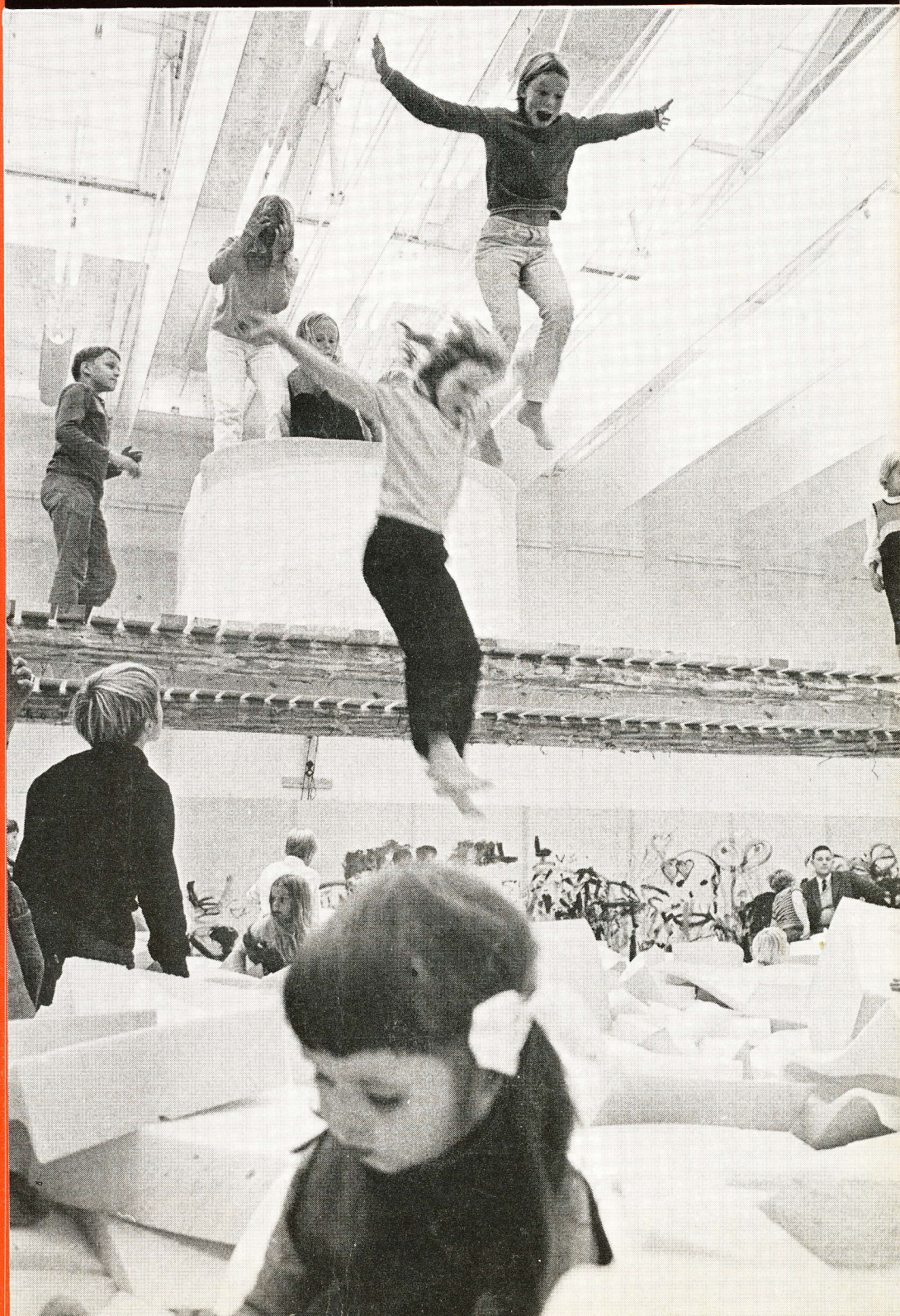

Nr 7-8 1968

Årgång 20

Pris 2:50

vi kvinnor

God Jul
och
Gott Nytt
År 1969

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska kvinnors vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades föreningen Frisinnade kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft delta i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska kvinnors vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas demokratiska världsförbund (DKV).

KDV har 1967 anslutna organisationer i 74 länder med omkring 200 miljoner medlemmar. Dessutom har KDV kontakter med kvinnoföreningar i ytterligare 45 länder.

Från Vi Kvinnor till Vi Män

SKV:s förbundsstyrelse sammanträdde i Stockholm lördagen och söndagen den 12—13 oktober. Lördagen ägnades i huvudsak åt tidningen **Vi Kvinnor**, ekonomin och organisatoriska frågor. Återstod till debatt frågan om att ändra namnet på vår tidning. De är många som länge ansett att namnet Vi Kvinnor verkar onödigt begränsande när man söker vinna nya läsare för tidningen. Allt för många, menar man, tror att en tidning med det namnet huvudsakligen sysslar med hushållsangelägenheter! Och eftersom detta är allt annat än sant för vår del — vår tidning behandlar i högre grad än många andra allmänmänskliga problem — bör vi finna ett annat och mera adekvat namn. Förbundsstyrelsen stannade för namnet **VI MÄNSKOR** och beslöt att sända ut förslaget på snabbremiss till avdelningarna. Det blev stor majoritet för det nya namnet, så från nästa år heter alltså vår tidning **VI MÄNSKOR**. Prenumerationspriset bestämdes till 10: — för år 1969.

Den ekonomiska stödkampanj för förbundet som redan förbunds-kongressen i fjol beslöt om fick sitt startskott vid förbundsstyrelsens sammanträde. Kampanjen beräknas ge förbundskassan ett välbehövligt tillskott på 15.000 kronor.

Sista punkt på lördagens förhandlingar var den redogörelse **Andrea Andreen** gav över "Rapport till FN över kvinnornas status i Sverige". Det intressanta materialet utlöste en livlig debatt som fick sin naturliga fortsättning följande dag, då **Gunnel Granlid** talade om låglöne-problematiken och arbetslösheten. Det uppdrogs åt Gunnel att för förbundets räkning utarbeta tre studiebrev med litteraturanvisningar om 1) lönefrågan, 2) den politiska kvinnorepresentationen och 3) äktenskapslagstiftningen.

Förbundets ordförande, **Eva Palmaer**, rapporterade om förberedelserna för Kvinnornas världskongress i Helsingfors den 14—17 juni 1969. Varje land får sända 10 delegater och man hoppas att det ska komma så många både från Nord- och Sydvietnam. Till våra förberedelser för kongressen hör också att ekonomiskt bidra till vietnamesiskornas uppehållskostnader under kongressen. Vidare beslöts att söka få ett par av dem att besöka Sverige i samband med kongressen. Förbundsstyrelsen underströk betydelsen av ökad solidaritet med Vietnams kvinnor och barn — även om förhandlingarna i Paris kröns med framgång och Vietnams folk får fred så blir hjälpbehovet inte mindre — tvärtom, vi måste öka våra ansträngningar att bistå det krigshärjade landets kvinnor och barn.

Telegram sändes till amerikanska förhandlingsdelegationens chef i Paris, Harriman, och till den nordvietnamesiska förhandlingsdelegationen. Vidare beslöts att i brev till FN-förhandlaren ambassadör Jar-ring uttrycka förhoppningen om att han inte förträttas i strävandena att få till stånd fred i Fjärran Östern.

V. S.

Med detta nummer av Vi kvinnor följer som bilaga ett tryckt inbetalningskort.

vi kvinnor

Nummer 7—8 1968 — 20:e årg.

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktionskommitté:
HILLEVI SVEDBERG
KATJA WALDEN
GUNHILD TEGEN
BIRGIT JANSSON
BIRGIT ÖHRN

Annonser: BIRGIT VINNÄ, Gimå-
gat. 40, Johanneshov. Tel. 48 59 70

☆
Utkommer 1968 med fyra dubbel-
nummer
Prenumerationspris per år 8 kr.

☆
Postgiro 5 13 23
SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3021, 161 03 Bromma
Tel. 87 79 14

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås 1968

UR INNEHÅLLET	sid.
Ett 20-årsminne	1
Vi Män	1
Alva Myrdal om jämlikhet	2
Kvinnornas ställning i Sverige	3
Samtal med Barbro Jansson, Stina Skantze	6
Kvinnlig idrott, Andrea Andreen	9
Det samhällsbevarande äktenskapet, Gunnel Granlid	10
Världen blir vad vi gör den till	12
Kvinnor i Vietnam, Gunilla Palmstierna	14
Ändå, Dikter av Lars Forssell	16
Aktuellt	17
Protein i vår tid, Ur föredrag av Gösta Eh- rens-värd	18
Zigenare på Dramaten, Recension av Katja Wal- den	19
Två utskällningar, Louise Rydén	20
Hiroshimas skörd (kap. XI—XII), Edita Morris ..	24
En moders utbrett, Novell av Hjördis Levin ..	28
I sommarens soliga dagar, Käseri av Tisbe	32

OMSLAGSBILDEN:

Barn och vuxna leker tillsammans på utställningen
Modellen i Moderna Museet.
Foto: Göran Blom, Pressens Bild.

Ett 20-årsminne

I januari 1969 är det tjugo år sen Elin Wägner dog. Men hennes tankar lever. Här följer några av dem ur Väckarklocka (1941).

"... Människornas frihet och lycka har kommit att betyda herraväldet över jorden... Världen kan erövras nu, så långt är vi komna. Men aldrig dess härlighet. När erövringen av världen är fullbordad då är också dess härlighet förgången."

"... Maskinålderns stolta dröm har blivit en mar-dröm."

"... Idealet vi vill fram till är: en värld fram-sprungen ur samarbete mellan män och kvinnor, en värld där rörelse och jämvikt är riktigt avpassade mot varann, liksom hjärnornas och händernas ar-be-te, en värld som uppvisar den rätta blandningen av samfundsgemenskap och individuell frihet, vördnad för livet och mod att riskera det för en god sak, jordförbundenhet och himmelslängtan..."

vi människor

De mänskliga rättigheternas år lider mot sitt slut. Under detta år har det talats och skrivits mycket om människans villkor. Ord som jämlikhet, jäm-ställdhet och solidaritet har varit högaktuella.

Jämlikhet mellan kvinnor och män.

Samma utbildningsmöjligheter för alla, oberoende av samhällsklass och kön.

Ökade möjligheter för de unga att delta i utformningen av det samhäl-le där de skall leva. Ökad hänsyn till barnens önskingar. Barn är också människor.

Större ekonomisk jämlikhet mellan medborgarna.

Större förståelse för minoriteters behov — de handikappade, de en-samma och gamla.

Solidaritet med de trefjärdedelar av mänskligheten som är icke-vita.

Solidaritet med alla de fattiga — även i rika länder — som blir sjuka eller underutvecklade på grund av halvsvält eller bristfällig näring.

Solidaritet med våra efterkommande som hotas till hälsa och liv av mil-jöförstöringen redan i fredstid och av det folkmord ett krig numera leder till.

Allt detta arbetar vi för i denna tidning som nu skall heta VI MÄNSKOR.

Alva Myrdal om jämlikhet

Vid den socialdemokratiska partikongressen i juni 1968 höll *Alva Myrdal* ett anförande ur vilket vi citerar några huvudpunkter.

Alva Myrdal börjar med att säga att vi måste konkret kräva lika möjligheter för alla till insatser i vår gemensamhetstillvaro, detta är den djupare innebörden i talet om "lika rätt".

Den solidariska lönepolitiken måste målmedvetet minska spännvidden mellan ytterligheterna i inkomster. Vi behöver också ett nytt, förenklat och mer rätlinjigt skattesystem.

Näringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken måste bistå avtalsrörelserna i den ekonomiska jämlikhetskampen. Detta gäller framför allt inom vård- och utbildningssektorerna.

Näst förvärvsinkomsterna är en omläggning av de direkta skatterna ett viktigt instrument för utjämningspolitiken.

En "antikrängelsereform" på socialförsäkringarnas område efterlyses. Ett viktigt mål för en sådan reform är att ta bort den ibland förödmjukande utformning av socialhjälpssystemet som gör att många upplever hjälpen som en "prickning".

Bildningsmonopolet var själva grundstommen i klassamhället. Nu bryts detta men i stället kan bildningsklyftorna mellan generationerna bli ett problem. Det gäller att målmedvetet arbeta för en studiegång, inklusive vuxenutbildning, som leder till att kunskapens frukter blir åtkomliga för alla.

En precisering av anspråken för barn och ungdom i fråga om bostadsyta och serviceanordningar vore följdriktigt med tanke på att hälsovård, tandvård, skolmåltid ordnats med prioritet för de unga.

En målmedveten utbyggnad av den offentliga sektorn ger oss möjligheter att åstadkomma en bättre balans mellan produktion och konsumtion och därmed täcka vårdbehov för sjuka, gamla och många ensamstående.

Arbetet på jämlikhetspolitiken kan måhända bidra till att utlysa en debatt om huruvida en socialdemokratisk bostadspolitik kan innebära fortsatt tillit till en marknadshushållning.

Bostadsdebatten bör vidgas till att omfatta ej blott servicemöjligheter utan hela boendemiljön, ja, hela den sociala och kulturella miljöpolitiken.

De enskilda människorna behöver ökat medansvar i vårt samhälle som är styrt av massproduktion, masskonsumtion och massmedia. En vidgad företagsdemokrati är angelägen.

Det kapitalistiska systemets förbannelse är dess mot jämlikhetsidealet fientliga tendenser. Men det

är en debatt som de borgerliga inte vill ha skärpt. Tas den upp på allvar kommer man kanske nog till insikten att den medgörliga inställning vi hittills haft till blandekonomin inte är sista ordet.

Solidaritetsens princip ligger bakom jämlikhetspolitiken. Vi får inte glömma det fattigdomens hav som omger vårt lilla land. En realistisk u-landspolitik kan komma att påverka våra inhemska standardstegringar. Vår handelspolitik är liksom vår trafikpolitik exempel på områden där vi måste tänka om i solidaritetens, i jämlikhetens namn.

Fullständigt provstopp

Det förbud mot underjordiska kärnladdningsprov som stormaktspolitikerna hittills lyckats uppskjuta borde nu komma. Forskarna är ense om att man nu utan inspektion på platsen kan skilja mellan underjordiska kärnvapenprov och jordbävningar. Rapport om denna experternas enighet har just lämnats till FN. Sverige har stor andel i rapporten. Experterna möttes i våras genom medverkan av SIPRI, det internationella institutet för freds- och konfliktforskning här i Stockholm. Vi har tidigare talat om *Alva Myrdals* stora insatser för ett fullständigt provstopp.

Kvinnornas ställning i Sverige

FN-rapport avlämnad 1968

Den utredning som ligger bakom rapporten är gjord av Maj-Britt Sandlund.

Tack vare denna rapport vet man för framtiden hur kvinnornas ställning var i Sverige år 1968. Dessutom får man en mängd för dagen aktuella sifferuppgifter.

Svenska regeringen säger i inledningen till rapporten att kvinnofrågan måste ses som en funktion av hela det rollkomplex och den arbetsfördelning som uppfostran, traditioner och praxis pålagt både kvinnor och män... Om kvinnorna skall kunna nå den ställning i samhället utanför hemmet som motsvarar deras andel av medborgarna, måste därför mannen åta sig ett större ansvar för uppfostran av barnen och skötseln av hemmet... Detta torde komma att innebära att kraven på prestationer från männens sida i arbetslivet måste minskas. En fortsatt förkortning av arbetstiden blir därför av stor betydelse.

... Föreställningen om att kvinnan bör försörjas genom äktenskapet måste effektivt motarbetas...

Man har i Sverige präglat uttrycket "männens emancipation" varvid man främst avser hans rätt att stanna i hemmet medan barnen är små när det befinner sig lämpligare att modern ägnar sig åt förvärvsarbete... I Sverige har man i diskussionen om kvinnans roll särskilt framhållit att småbarnsmödrarna eller fäderna skall ges reell valfrihet mellan att arbeta i hemmet eller på arbetsmarknaden. Framhävandet av att den gifta kvinnan skall ha rätt att fortsätta sitt förvärvsarbete under de år familjen har småbarn har därvid spelat stor roll för att bryta den negativa opinion till mödrars förvärvsarbete som tidigare var vanlig. En annan sak är att samhället ännu inte hunnit bygga ut den service, bland annat i fråga om barntillsyn, som skulle behövas för att ge alla småbarnsföräldrar full valfrihet. Enligt en undersökning år 1967 fanns det drygt 200.000 mödrar med barn under 10 år som skulle vilja förvärvsarbeta om de kunde få barntillsynen ordnad.

Det stora flertalet gifta kvinnor i Sverige har emellertid inga minderåriga barn. Den aktiva moderskapsperioden tar numera endast en mindre del av den vuxna kvinnans liv till följd av sjunkande giftermålsålder, färre barn än tidigare och koncentrationen av barnafödandet till yngre åldrar. Den gifta kvinnan kan därför under större delen av sitt vuxna liv ägna sig åt förvärvsarbete. Det är viktigt att i diskussionen om den gifta kvinnans förvärvsarbete skilja mellan å ena sidan kvinnor med barn

i den ålder de kräver tillsyn och å andra sidan kvinnor (i Sverige det stora flertalet) som inte längre har barn som kräver deras närvaro i hemmet. Det kan sålunda svårligen hävdas att gifta kvinnor utan minderåriga barn principiellt skall betraktas annorlunda än ogifta kvinnor i förhållande till arbetsmarknaden. Tvärtom måste kvinnornas yrkesambitioner stimuleras. Den gamla föreställningen att kvinnor har större ansvar för arbetet i hemmet måste motarbetas. Annars kommer den gifta kvinnans förvärvsarbete att betraktas som en bisyssla till hemarbetet.

... Äktenskapets karaktär av försörjningsinstitution för kvinnan enligt västerländsk tradition har blivit ett indirekt hinder för hennes emancipation i det moderna industrisamhället.

I den svenska opinionen har betoningen av varje individs ekonomiska självständighet både inom och utom äktenskapet skjutits i förgrunden. I stället för en ensidig betoning av modersfunktionen har betydelsen av en ökad kontakt mellan fadern och barnen framhållits. Samtidigt har barnens vård och uppfostran alltmer kommit att betraktas som ett samhällsnödvändigt arbete som i princip borde ersättas kontant i likhet med förvärvsarbete.

... I Sverige pågår för närvarande ett utredningsarbete som siktar till att göra män och kvinnor likställda i socialförsäkringarna...

... Speciella samhällsinsatser för att stärka kvinnans ställning kommer att vara nödvändiga tills klyftan avsevärt minskat mellan kvinnor och män i det praktiska utnyttjandet av de mänskliga rättigheterna.

Jämsides med att man vidtar speciella arrangemang för att ge kvinnorna ett med männen lika ut-

gångsläge, gäller det att få kvinnorna att träda in på områden som av tradition ansetts som manliga.

... Man måste i främsta rummet påvisa fakta om den ekonomiska vinst ett företag kan göra genom att öka rekryteringen av kvinnor. Sedan man påvisat att den genomsnittliga produktiviteten hos två deltidsanställda kvinnor som delat en heldags anställning varit högre totalt sett än vad manliga arbetare presterat på heltidsanställning har intresset för att deltidsanställa kvinnor ökat hos en del svenska industriföretag.

Likställdheten måste gälla även i fråga om skyldigheter för kvinnorna... I svensk lagstiftning finns inga formella hinder för kvinnorna att utnyttja sina medborgerliga, sociala eller ekonomiska rättigheter... Den helt avgörande förklaringen till att kvinnorna inte kunnat uppnå en med männen jämlik status i samhället är att finna i den traditionella rollfördelningen där kvinnorna genom uppfostran, vanor och traditioner pålagts huvudansvaret för arbetet med hem och barn. Det är denna s. k. primära kvinnoroll som hindrar dem från jämställdhet i fråga om yrkesutbildning och på arbetsmarknaden...

Enligt innehållsförteckningen omfattar rapporten:

- I. Tidigare åtgärder för främjande av kvinnans status.
 - A. Utvecklingen fram till 1930-talet.
 - B. Utvecklingen fram till i dag.
- II. Översikt över aktuella insatser för jämlikhet mellan könen.
 - A. Pågående utredningar.
 - B. Av samhället vidtagna åtgärder på olika områden.
 1. Utbildning.
 2. Familjerätten.
 3. Familjepolitiken.
 4. Service till familjerna.
 5. Socialförsäkringar.
 6. Familjebeskattningen.
 7. Arbetsmarknadspolitiken.
- III. Svar på ett frågeformulär om kvinnors roll i resp. länders ekonomiska och sociala utveckling.

Med all säkerhet kan man räkna med att denna sällsynt värdefulla rapport kommer ut i tryck.

Hemslavinna-yrkeskvinna

Denna fickutställning, som i all anspråkslöshet belyser hundra viktiga år av kvinnoemancipation, har haft vernissage på Nordiska museet och kommer att vandra ut över landet.

Den har fått formen av ett bildmontage på tre skärmar som beskriver utvecklingen från 1800-talets husmoder och tjänarinna till dagens dubbelarbetande yrkeskvinna. Textunderlaget får man visserligen söka upp i Bonniers nyutkomna historieverk "Den Svenska Historien". Men bilderna är valda så att de på ett väsentligt och ibland litet provocerande sätt belyser sitt ämne. Här finns bilden av den utslitna pigan som inväntar döden i sin undantagssäng med en smutsig matskål bredvid sig. Sekelskiftets valflicka med familjens ko betande på en dikesren och med boken i handen. För henne var studentexamen ouppnåelig. Ändå hade portarna öppnats för andra grupper av unga flickor. Några kunde ta studenten,

men alltjämt fortsatte kvinnorna ofta i yrkena sin traditionella roll som vårdare: sjuksköterska, lärarinna.

Så kom den nya tiden med de nya yrkena och de stora möjligheterna — och de nya svårigheterna. Vi anpassar oss till höghusmiljön, till pendelresorna, vi äter djupfryst och potatismos på pulver, skickar bort tvätt och köar för daghemsplats. Men orkar vi? Trivs vi? Kontakten mellan pappa och barn hör till den nya tidens positiva tillskott som måste stödjas och vidareutvecklas. När skall mannens verkliga emancipation börja?

Det är utställningens arrangör, intendent Maj No-dermann-Hedqvist som ställer de här frågorna i sitt bildurval. Utställningen ger inte svaret, men genom att den tar upp frågorna och aktualiserar dem är den sevärd. Var och en kan ju ställa frågorna i relation till sin egen situation och fundera över svaren.

K. W.

Exempel på könsdiskriminering

Kvinnliga chefer

År 1925 fick kvinnor rätt att bekläda så kallade fullmaktstjänster. Sen dess har det alltså lönat sig för kvinnor att kvalificera sig för chefsposter. Det finns också i dag ett betydande antal kvinnor i 40—50-årsåldern med tillräckliga meriter och duglighet för dylika tjänster. Icke desto mindre fanns det år 1966 i lönegraderna 25—29 i offentlig tjänst 2.467 män och 94 kvinnor. För att inte tala om den lilla procenten kvinnor i löneplan C! Så visst är det fråga om diskriminering. De äldre bland oss minns fasan för kvinnliga chefer på 1920-talet. De kvinnliga generaldirektörerna kan fortfarande räknas på ena handens fingrar.

Det senaste exemplet på rädslan för kvinnliga chefer kommer från radio-TV. Endast *en* kvinna, *Ingrid Edström*, har befunnits värdig. Förresten är det som *Vera Nordin* skriver i DN "Olle och Lars och Roland och Gustaf. Det är Lars och Lars. Från USA kommer Oloph snart och från Rom kommer Hans...

Alla ser friska och glada ut... Men varför bara män? Finns det inga skarpa, tänkande och 'nya' kvinnor inom företaget?

Förlåt, jag tänkte mig inte för — det är ju CHEFSPOSTER i det stora ointagliga svenska manssamhället...

Gift er inte

med en man som har mer än 50.000 kr i årsinkomst såvida ni möjligen en dag önskar studiebidrag eller studielån. Det kan ni inte få om er man tjänar så pass mycket. Om ni ej sammanbor med maken räknas ni som ogift. Föräldrars inkomster inverkar ej. Alltid något. Den här studiespärren borde bli en spik i det heliga äktenskapets likkista.

Läkare med småbarn

Det är inte realistiskt att använda det uttrycket, man måste säga "kvinnliga läkare med småbarn", skriver dr *Gunilla Landergren* i Läkartidningen nr 42, 1968. Hon ger exempel på diskriminering av kvinnliga läkare som är gifta och har småbarn. Lyckligtvis rekommenderar hon inte särbestämmelser för kvinnor utan i stället delade underläkartjänster, fler daghemsplatser och barnsamarit-

tjänst i sjukhusets regi. Hur vore det att tillägga "Den manlige läkarens emancipation" som ett fjärde önskemål? Hon anmärker ju mycket riktigt: "Barn har fäder. Manliga läkare har barn."

Programmerare

Är det bara män som kan sköta en datamaskin, frågar i AB 4.10 1968 två kvinnliga ingenjörer som genomgått programmerarkurs. De har sökt ett tiotal platser utan framgång. "Till saken hör att det inte var någon brist på programmerarjobb. Våra kurslärare bekräftade att det var vårt kön som försvårade det för oss...

Hela inställningen mot oss är märklig för att vara 1968. När vi gjorde studiebesök på ett stort företag i samband med kursen kallade man oss för skrivbiträden och stansoperatrisflickor. På något sätt var det otänkbart för dom att vi var programmerare.

När vi valde det här yrket som är så nytt trodde vi att det skulle vara fritt från könsfördomar."

Låglöneproblemet

Ännu väntar vi på låginkomstutredningens betänkande. Men dess sekreterare har redan framhållit att den största gruppen låglöntagare består av kvinnor. Man har exempelvis redovisat att medianinkomsten för båda könen 1966 var cirka 21.500 och då knappt 24.000 för männen och cirka 15.000 för kvinnorna.

Vi vet också att kvinnorna inom industrin har en inkomst som är omkring 76 procent av männens.

Vi ämnar återkomma till problemet i nästa nummer. Redan nu vill vi nämna att löneskillnaden ej beror endast på diskriminering.

Kvinnorna nöjer sig ofta med en kort utbildning som ger färre möjligheter.

De yrken kvinnor föredrar är i viss utsträckning "kvinnoyrken" som just därför blivit kvar på låglönenivå.

— — —

Det är också intressant att år 1966 över en miljon svenska kvinnor i aktiva åldrar ej alls förvärvsarbetade eller gjorde det i högst 24 veckor enligt låginkomstutredningen och att enligt samma källa 53 procent — mer än varannan — av landets ensamstående kvinnor (utan barn) i åldrarna 14 till 74 år kom upp i en total inkomst på högst 10.000 kr.

Samtal med socioonom Barbro Jansson

Hos Barbro Jansson i hennes kontorsrum på Göteborgs stads statistiska kontor fick jag en morgon i oktober tillfälle att samtala med henne om hennes 14 punkter som åstadkommit så stor oro i tidningar och i TV.

Fråga: vilka har utarbetat dessa 14 punkter?

De 14 punkterna är mina egna. De är mina åsikter och tankar i samband med en del arbete jag utfört inom den beredning som tillsatts av Göteborgs stadsfullmäktige med titeln *Familj och förvärvsarbete*. Beredningen består av personer från alla politiska partier. Allt är planläggning på lång sikt. Jag är fullt medveten om att detta kan inte genomföras nu eller ens snart. Men vill man åstadkomma något varaktigt gott måste man arbeta på lång sikt. Beredningens arbete skall läggas fram för fullmäktige i november i år. Kom ihåg att de 14 punkterna är mina personliga, icke beredningens.

Fråga: första punkten klargör en individs rättigheter från första början eller hur?

Ja, varje nyfött barn oavsett kön och social ställning skall beredas bästa möjliga start i livet.

Fråga: jag har träffat unga mammor som fått den uppfattningen att deras barn vid tre års ålder skall tas ifrån dem för att uppfostras av samhället. Är det så du menar?

Nej, det är helt missuppfattat. De små två—tre-barnsfamiljerna som numera är de vanligaste kan inte hjälpa in barnen i gemenskap med andra människor. En gemenskap som kanske är nödvändigare nu än tidigare. För att avhjälpa detta föreslår jag att barn från treårsåldern bereds tillfälle till samvaro med andra barn i små grupper eller i stora grupper. Denna bortovaro från hemmet skall anpassas efter varje barns behov och den skall börja sakta, t. ex. en timme om dagen, kanske endast varannan dag eller vad som är bra för just det barnet. Sedan ökas tiden för bortovaron på ett lämpligt sätt. Personalen i dessa barnstugor måste naturligtvis vara lämplig och utbildad. Här återstår behov av mycket forskning.

Fråga: hur tänker du dig saken när barnen kommit i skollåldern?

Varje flicka och pojke skall få den utbildning, långvarig eller kortvarig, som passar dem. De har

rätt till utbildning. Eftersom samhället kommer att dra nytta av deras senare arbete skall utbildningen bekostas av samhället. Undantag från detta anser jag den utbildning eller de studier utöver grundskolan vara som ej leder till yrkeskompetens. Sådant får var och en bekosta själv.

Den unga människan som får sin utbildning bekostad av staten är sedan skyldig använda denna utbildning till sitt eget och samhällets bästa.

Fråga: när det gäller arbete och försörjning talar du om vissa skyldigheter för de unga!

Ja, varje fysiskt och psykiskt frisk person är skyldig att efter avslutad utbildning försörja sig. Undantag måste göras för mödrar med små barn och för dem som har vårdnaden av gamla eller sjuka personer. Vidare anser jag att en person som avslutat sin utbildning inte har rätt att varaktigt bli försörjd av annan person.

Fråga: hur ställer du dig till de så kallade hemmadöttrarnas och liknande personers problem?

Den som i ett hem ägnar sig åt att sköta äldre eller småbarn skall ha rätt till ordentlig lön av staten. Dessa års arbete skall tillgodoräknas som tjänstetid. En lämplig person skall åta sig vårdnaden. Det behöver inte nödvändigtvis vara en mor eller en dotter.

Fråga: *hur ställer du dig till sambeskattningen?*

Den måste komma bort. Var och en beskattas efter egen inkomst.

Fråga: *punkt 13 som berör fördelningen av förtroendeposter intresserar särskilt oss som läst Sveriges Radikala Kvinnoförbunds lilla skrift 50/50.*

Den vill jag gärna läsa för jag anser också att kvinnorna måste representeras i förhållande till sitt antal. Ingen bör dessutom sitta för länge på en förtroendepost, t. ex. tio år.

Fråga: *tror du inte att punkt 14 kommer att röra upp sinnen?*

Jo, men läs den noga! Det står att *om* ett nationellt försvar anses nödvändigt — ja, då menar jag att kvinnorna även skall vara med. Men jag trycker starkt på att *rätt* till humanitärt arbete skall finnas. I samband med talet om humanitärt arbete framhöll Barbro Jansson att hon anser att vi måste ordna så att männen får vara mera tillsammans med barn. De behöver det, anser hon.

Så avslutades vårt intressanta samtal om planer för framtiden.

Stina Skantze

Barbro Janssons 14 punkter

De principer för arbets- och ansvarsfördelningen i samhället som här skisserats ansluter sig till internationella deklarationer om mänskliga fri- och rättigheter samt till principerna för generella avtal mellan parterna på den svenska arbetsmarknaden.

Dessa principer bör ses som riktlinjer för långsiktiga strävanden avseende utformningen av relationerna mellan individer och mellan individ och samhälle. Åtaganden och rättigheter gäller varje enskild individ oavsett kön, ålder, civilstånd, ras, samhällsställning och boendeort.

Avsikten med att ge dessa principer en explicit formulering är, att man på varje punkt skall kunna stämma av beslut och rekommendationer som fattats utifrån mer kortsiktiga, men nödvändiga och rationella överväganden om lönsamhet, tillgängliga resurser och politisk genomförbarhet, så att de i minsta möjliga utsträckning kommer att motverka eller fördröja en utveckling i avsedd riktning.

Vid sammanställningen av dessa principer har en så neutral och allmängiltig (= ej köns- eller tids- och situationsbunden) formulering som möjligt eftersträövats, vilket medfört att ordvalet blivit tungt och formalistiskt.

UTBILDNING OCH UPPVÄXTMILJÖ

1. Varje individ äger — oavsett den sociala eller geografiska miljö där hon fötts — rätt till gynnsammast möjliga uppväxtmiljö.
Detta innebär bl. a. att varje barn från 3 års ålder (eller annan åldersgräns som av barnpsykologisk expertis kan komma att fastställas) av pedagogiska och utvecklingspsykologiska skäl bör under ett med barnets ökande ålder successivt växande antal timmar per dag vistas på barninstitution med personal som har kvalificerad vårdutbildning och pedagogisk skolning.

En tidig fostran till gruppgemenskap och samarbetsförmåga kan i dagens samhälle ses som en nödvändighet. Denna fostran kan ej längre förmedlas i små en- eller tvåbarnsfamiljer. Men även ur social rättvisesynpunkt bör detta system genomföras eftersom skillnader i kulturell miljö sammanhängande med familjens sociala ställning fortfarande i hög grad bestämmer barnens livschanser. Ett införande av ett barninriktat system, som ovan skisserats, skulle göra barnens uppväxtmiljö mer likvärdig och onda sociala cirklar skulle brytas.

2. Varje individ äger rätt till en utbildning, som svarar mot hennes/hans personliga förutsättningar och individuella önskemål.
3. Varje individ är skyldig att använda denna utbildning i ett i ordets vidaste bemärkelse samhällsnyttigt och för individen meningsfullt förvärvsarbete inom yrkesområden vartill utbildningen ger kompetens.
4. Utbildningen är att betrakta som en samhällsinvestering och bör i princip bekostas av samhället. I den mån studier utöver grundskolenivå ej är avsedda att leda fram till en yrkeskompetens är de att betrakta som en konsumtionsvara för vilken kostnaderna i princip bör bestridas av den enskilde.
5. Varje individ bör i ett samhälle, där arbetsmarknaden kännetecknas av snabba strukturförändringar, teknisk utveckling och rationalisering inrikta sig på att vidareutbildning och omskolning till mer produktiva verksamhetsfält ständigt kan bli aktuella. Inte minst gäller detta personer som under längre eller kortare perioder varit sysselsatta med vårdnadsuppgifter utanför den reguljära arbetsmarknaden.

ARBETE OCH FÖRSÖRJNING

6. Varje fysiskt och psykiskt frisk, socialt ej handikappad individ är skyldig att efter avslutad utbildning genom eget förvärvsarbete själv svara för sin försörjning.

Undantag kan beviljas den som så önskar för fullföljande av vårdnadsförpliktelser till barn i åldern 0—6 år eller till person, som på grund av hög ålder, långvarig sjukdom eller handikapp är i behov av kontinuerlig vård. Alternativt kan för dessa grupper och för vårdnadshavare av ett eller flera barn i åldern 7—15 år begränsningar i ordinarie arbetstid övervägas.

7. Oavsett hinder i form av fysisk eller psykisk sjukdom, sociala handikapp, hög ålder, eller vårdnadsförpliktelser, som ovan specificerats, äger varje person rätt till rättvist avlönad, inkomstgivande sysselsättning i den omfattning vederbörande har möjlighet härtill och själv så önskar.
8. Ingen fullt frisk och arbetsför person, som avslutat sin utbildning, har sedan hon/han blivit myndig rätt att för sin försörjning exempelvis inom äktenskapet varaktigt utnyttja annan privatpersons arbetsinsatser. Ingen fullt frisk och arbetsför person, som uppnått 16 års ålder, har som följd härav rätt att utan reglerat arbetsavtal för sin personliga vård, för tillsynen av sitt hem eller för sin representation utnyttja annan persons tjänster.

VÅRDUPPGIFTER

9. Person som i sitt hem på heltid eller deltid ägnar sig åt vård av barn i åldern 0—15 år eller person, som genom hög ålder, långvarig sjukdom eller handikapp är i stadigvarande behov av vård, äger rätt att av staten härför tillerkännas vårdnadslön enligt marknadspriset för arbete av motsvarande omfatt-

ning och kvalifikationsgrad. Denna tid bör kunna tillgodoräknas som ordinarie tjänstetid.

10. Vårdnadslönen eller vårdnadsbidraget är knutet till barnet eller den vårdbehövande, ej till en bestämd utövare av vårdnadsplikten. Samma förhållande gäller bostadsbidrag och övriga sociala stödåtgärder.

SAMHÄLLSANSVAR

11. Alla åtgärder som en individ kan bli föremål för från samhällets sida bör motiveras utifrån individens eget bästa och så vitt möjligt utan hänsyn till hennes/hans relationer till andra individer i samhället.

12. Varje individ beskattas efter sin egen arbetsinkomst oavsett civilstånd och oavsett vårdnadsförpliktelser till barn eller annan vårdbehövande person. Personlig arvsrätt (utöver minnesgåvor och rätt att kvarbo i gemensam bostad) bör avskaffas.

13. Fördelningen av förtroendeuppdrag och förtroendeposter inom kommunala och statliga styrelser och nämnder, fackliga och politiska organisationer samt inom fullmäktige och riksdag bör vara proportionell mot medlemmarnas eller väljargruppernas köns- och åldersfördelning med en undre åldersgräns för riksdags- och fullmäktigeledamöter av 20 år och en övre åldersgräns av 75 år.

Ovannämnda tilldelning av förtroendeuppdrag bör kontinuerligt tagas under omprövning och bör under inga omständigheter överstiga 10 år.

14. Om det anses motiverat att upprätthålla ett nationellt försvar bör skyldigheten att fullgöra allmän värnplikt åvila alla medborgare lika. Rätt att utbyta militär tjänstgöring mot humanitär eller miljövårdande verksamhet i motsvarande omfattning bör finnas för envar som av fast ideologisk övertygelse motsätter sig militärtjänst.

Frivillig särbeskattning

innebär att man måste **ansöka** om särbeskattning, vilket vi här vill påminna om. Ansökan görs på en särskild blankett "Ansökan om särskild skatteberäkning för makar" och kan inlämnas i samband med deklarationen i februari.

Om hustruns inkomst understiger 12.000 kronor får makarna sällan skatteminskning genom särbeskattning. Tvekar man om lönsamheten, ansök ändå om särbeskattning! För om särbeskattningen föranleder

hög re sammanlagd skatt för makarna än som skulle utgått enligt taxeringen: bifalles inte ansökan. Med andra ord: man förlorar i n e t på att ansöka om särbeskattning, men däremot om man inte ansöker kan man förlora åtskilligt — hur mycket beror på hur hög den sammanlagda inkomsten är.

Har man inte ansökt om särbeskattning i samband med deklarationen kan detta göras före den 1 juli till lokala skattemyndigheten i det län där man bor.

B. J.

Kvinnlig idrott

I den kvinnliga idrottens barndom på 1920-talet brukade jag hävda att kvinnor borde få tävla med män i de grenar där de kunde nå toppsiffror. Jag anförde som exempel hastighetsåkning på skridsko där faktiskt en mindre kroppsvikt gynnar den tävlande eftersom vindmotståndet betyder så mycket och simning där kvinnornas kroppsform är en tillgång. Skälet varför jag önskade gemensamma tävlingar var att det skulle öka intresset för kvinnlig idrott som hade ett trögt före i portgången. Numera tycker jag att denna stimulans är onödig.

I alla fall är det fortfarande såvitt jag vet bara en olympisk idrottsgren där kvinnor tävlar med män på samma villkor nämligen ritt — jag förmodar att man där anser hästen vara till stor del den tävlande!

Det finns emellertid tecken som tyder på att en ökad diskriminering kunde bli aktuell.

År 1968 startade nio kvinnor i Vasaloppet utom tävlan eftersom deras anmälan inte godtogs. De togs ur spåret med våld några hundra meter från målet i Mora.

Nu i höst skrev en sportjournalist i samband med landskampen i friidrott i Helsingfors att flickorna borde tävla för sig och därigenom bättre kunna avnjutas som ögonfröjd av männen.

Det baksteget går nog inte ändå. Vid idrottstävlingar beundras kvinnor numera inte bara för att de är snygga att se på. Deras mod är lika imponerande som någonsin männens — tänk på störtloppen på skidor. Och deras uthållighet är fantastisk. Läste ni Ehrenmarks skildring från denna olympiad: flickorna Becker och Prokop "utkämpade sin höjdhoppsduell i två timmars skyfall med blix och dunder" och de fick guld- resp. silvermedalj. Medaljen ser lyckligtvis ut på samma sätt vare sig den vunnits av en man eller en kvinna, av en vit eller av en färgad tävlande. Och det lär ingen förkämpe för diskriminering kunna ändra på.

Vi påminner också om vår omslagsbild till nr 5—6 av Toini Gustafsson — skidlöpare med två guldmedaljer vid årets vinterolympiad.

Andrea Andreen

En del av den svenska truppen under inmarschen vid OS i Mexiko. Foto: Pressens Bild.

Det samhällsbevarande

Vid ett SKV-möte för ett par år sedan diskuterade vi samlevnadsfrågor. Meningarna var minst sagt delade. Den radikalaste bland deltagarna ville avskaffa äktenskapet och talade sig varm för friare former för samlevnad mellan människor. Det är barockt, menade hon, att vi skall ha speciella lagar som talar om för oss hur vi vill leva. Det är en privatsak. Diskussionen var måhända en aning förvirrad och några äldre kvinnor såg lätt bekymrade ut vid de yngres anstormning. Till slut sa en av dem:

”Men att vara gift och ha en man, det är i alla fall tryggheten.”

Hon hade naturligtvis alldeles rätt, vilket dock inte betyder att den yngre kvinnan hade fel. Detta kan låta som en paradox vilket beror på att den yngre kvinnan talade om hur det egentligen *borde vara* medan den äldre helt enkelt *konstaterade fakta*.

Vi kan utan vidare fastställa att äktenskapet innebär en trygghet för många kvinnor, förmodligen majoriteten, i detta land. Det ger dem försörjning och det ger dem ett skydd både för dem själva och för deras barn. De är sålunda beroende av denna form av samlevnad och de blir med det också beroende av en enda person för sin existens. Oavsett emotionella bindningar tvingas de också att stanna kvar i äktenskapet av denna anledning. Från att ha varit en produktionsenhet, där båda parterna var likställda och hade samma ekonomiska status, har äktenskapet blivit en försörjningsinrättning och en garant för trygghet för kvinnan. Priset hon får betala är bundenhet, kanske för livstid, osjälvständighet. Samtidigt befrias samhället från att ta ansvar för dessa kvinnor. Äktenskapet ger den trygghet som det vore samhällets sak att svara för.

Detta är förklaringen till varför äktenskapet upphöjs till lag och varför vi har en äktenskapslagstiftning som reglerar det ekonomiska förhållandet mellan makarna. I en nyutkommen bok (Att bygga för jämställdhet/Tribunserien/Aldus) skriver Dick Urban Vestbro:

”Så länge kapitalisterna behärskar produktionsmedlen kommer äktenskapet att behövas som försörjningsinrättning. Det hjälper inte att införa särbeskattning och avskaffa familjelagstiftningen. Familjen fungerar faktiskt bra som ekonomisk enhet i ett samhälle av vår typ. Och så länge äktenskapet består som försörjningsinrättning för kvinnorna kommer vi att ha ojämställdhet.”

Samtidigt som samhället befrias från sitt huvudsakliga ekonomiska ansvar för hundratusentals kvinnor kan det utnyttja dem vid tillfällen av högkon-

junktur och behov av arbetskraft för att då konjunkturerna sviktar och arbetslösheten ökar skicka dem tillbaka till hemmen.

Det är ingen slump att just äktenskapet i ett samhälle som vårt prioriteras framför andra former av samlevnad. Äktenskapet är den samlevnadsform som bäst svarar mot samhället som det ser ut idag. Vill vi förändra samlevnadsformerna till att bli frivilliga föreningar mellan två självständiga människor (eller flera) måste vi sålunda ändra på samhället.

När detta trycks har förmodligen riksdagen redan behandlat de förslag till ändringar i äktenskapslagstiftningen som Herman Kling, justitieministern, aviserat. Om man gör en analys av äktenskapet som den jag ovan helt kortfattat försökt göra och anser denna analys riktig förvånar det inte att ändringsförslagen enbart är av teknisk natur. Man föreslår bl. a. sänkt giftasålder för män till 18 år, lysningens ersättande med en enklare form som kallats hindersprövning, att vissa hinder för äktenskapets ingående upphävs, att otrohet inte omedelbart skall leda till äktenskapsskillnad, att medlingsinstitutet utbyggs. Vissa av dessa förslag (t. ex. beträffande medlingen och otrohetens följder) stärker snarare än försvagar äktenskapets status. Justitieministern har inte ens förmått samla sig till ett förslag som innebär att det orättvisa förhållandet att barn födda utom äktenskapet till skillnad mot i.ä.-barn inte ärver fadern och hans släktingar. Den vidgade arvsrätten till barn födda utom äktenskapet hänskjuts till en andra ”etapp i reformarbetet” som det heter i departementschefens yttrande.

Giftermålsbalken den 11 juni 1920 består i sina huvuddrag och den är koordinerad med samhällsförhållandena och den samhällsstruktur vi har liksom de flesta av våra lagar. Därmed inte sagt att vissa förändringar och förbättringar inte kan göras. Det finns emellertid alltid en risk att sådana förändringar kan leda till en konfirmering av äktenskapet. Detta gäller också olika reformer som gäller familjen. Ett exempel: Många har påpekat det orimliga i att vi har ett ekonomiskt skydd för kvinnan vars make dör, änkepengsionen. Däremot finns det inga änklingspensioner, vilket är en klar orättvisa, som givetvis snarast bör avskaffas. Därmed stärker man emellertid äktenskapets roll som försörjnings- och trygghetsinrättning. Men som samhället nu är konstruerat vore det givetvis fel att gå emot införande av änklingspensioner. Och som jag ovan påpekat måste man kräva att barn födda utom äktenskapet ges samma rättsskydd t. ex. ifråga om arv

ÄKTENSKAPET

som barn vars föräldrar är vigda. Men i en strategi för jämställdhet måste enligt min mening ingå kravet att arvsrätten helt avskaffas, att alla arv över en viss summa indras till samhället.

En omfattande revidering — eller för att vara verkligt radikal — ett avskaffande av äktenskapslagstiftningen måste leda till omfattande förändringar av olika sektorer i samhällslivet. En frivillig, icke av lagar reglerad, samlevnad förutsätter att alla människor är ekonomiskt och socialt oberoende av andra *enskilda* personer. Ett slopande av äktenskapet som ekonomisk institution förutsätter också att alla garanteras rätt till arbete och inkomsttrygghet. Det innebär vidare

att sociala förmåner inte skall bindas vid en viss bestämd levnadsform. Om alla människor garanteras rätt till arbete och inkomsttrygghet kan såväl änke- som änklingspensioner avskaffas,

att alla barns ekonomiska standard och jämställdhet tryggas genom att samhället övertar en större del av kostnaderna för barnen. Barnens ekonomiska beroende av de egna föräldrarna reduceras till ett minimum,

att serviceinstitutioner av olika slag utbyggs för att ge kvinnor med barn möjlighet att söka och inneha anställning på samma villkor som männen,

att skattelagstiftningen revideras. Individuell beskattning införs. För att motverka att lågavlönade familjer i t. ex. industriorter får en inkomstsänkning garanteras alla kvinnor som söker men ej erhåller

arbete arbetslöshetsunderstöd, omskolning och utbildning. Arbetslöshetsunderstöd skall också utgå till föräldrar som tvingas stanna i hemmet på grund av brist på daghemspplatser,

att alla arv utöver en viss summa indras till samhället i form av skärpt arvsbeskattning.

Sådana förändringar i samhället skulle vidare vara ett verkligt steg mot jämställdhet mellan människor, mellan alla barn, män och kvinnor, gamla och unga. Detta ställer också *krav* på människorna. Ingen kan tillåtas profitera på någon annan, alla måste göra sin insats i samhället. Exploatering i alla former avskaffas. Vinsterna av arbetet tillfaller de arbetande, och kvinnan kan äntligen befrias från sin roll som obetald slavinna i hemmet, från det improduktiva hushållsarbetet som redan Lenin drastiskt beskrev på följande sätt:

”Kvinnan förblir oavsett lagar om hennes emancipation en slavinna i hemmet, så länge hushållsarbetet trycker ner henne, förkväver, förslöar och degraderar henne, så länge det fjättrar henne vid köket och barnkammaren och hennes arbetskraft förslösas i ett arbete, som är rent barbariskt improduktivt, petigt, enerverande, förslöande och hämmande. Kvinnans verkliga frigörelse, den verkliga kommunismen börjar först när masskampen (under ledning av proletariatet, som innehar statsmakten) tar sin början mot det lilla familjehushållet, eller bättre, när dess massiva omgestaltung till socialistisk stor-drift tar sin början.”

Gunnel Granlid

Kvinnlig arbetskraft är bra

Företagare anser enligt en undersökning av konsulent *Ingegärd Örne*, publicerad av Arbetsmarknadens yrkesråd, att kvinnor är pålitliga och noggranna. Kvinnor arbetar villigt och uppför sig väl. Kvinnor har oftast fast bostad och stannar länge på samma jobb. Kvinnor har känsla för kvalitet och är mer aktsamma om grejor...

Vissa jobb passar också bättre för kvinnor än för män. Truck- och traversförare t. ex.

... Inom verkstadsindustrin har prövats ”partnerarbete” som innebär att två kvinnor svarar för samma jobb. De får sinsemellan göra upp om arbetstiderna. Huvudsaken är att någon av dem finns på jobbet så att ingen arbetsplats står tom. Försöken har slagit mycket väl ut...

(Ur *Bankvärlden* okt. 1968)

Det personaladministrativa rådet vid AB Svenska Salpeterverken i Köping har under ledning av fil. lic. *Bertil Gardell* gjort en undersökning enligt vilken ”Kvinnorna trivs bättre med sitt arbete än männen, de upplever det som mer intressant och engagerande och de är mer positiva till arbetsledare och chefer, förtjänst och information...”

De positiva resultaten talar för att företagen med ganska enkla åtgärder kan tillvarata denna arbetskraftsreserv även på områden som man tidigare på grund av mer eller mindre konventionella föreställningar ansett vara förbehållna manlig arbetskraft...”

(Ur *GHT* 5.9 1968)

Varlden blir vad vi gör den till

Vår entusiasm för "Flickorna" väcktes förra hösten när vi såg det vackra fotot av de fyra (det stod i Vi Kvinnor nr 8, 1967) och DN:s intervju med Mai Zetterling, där hon sade att filmen handlar om ett riksteatersällskap på turné med Aristofanes Lysistrate. *"Komedins allvarliga budskap — kvinnornas kärleksstrejk för att tvinga männen att sluta kriget — vävs ihop med skådespelerskornas privata liv i en värld där fred är honnörsord och aldrig realitet."*

Vi gick och såg filmen så fort vi hann. Och vi blev inte alls besvikna. Det är ju en bra film. Den negativa kritiken hade kommit oss att frukta att Mai Zetterling misslyckats trots dessa fina skådespelare. Men nej, flickorna spelar strålande och *Gunnar Björnstrand* har en storartad scen i glädjen över att Lysistrate tycks ligga död.

Så när vi kom hem ringde vi genast till några framstående kvinnor bland våra vänner. De sade att de haft för mycket att göra för att gå på en film som föreföll att vara dålig. Vi berättade om filmen och om dess budskap till kvinnorna som tydligen inte intresserat recensenterna. De lovade att försöka rädda filmen från att försvinna.

Vårt intresse för Lysistrate väcktes redan under mellankrigstiden. Då spelade *Gerda Lundequist* — med hjälp av några kursdeltagare — Lysistrate för den kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad. Hennes text var en svensk översättning av en bearbetning av Lysistrate gjord 1896 av dansken *P. A. Ro-*

senberg. Aristofanes grovheter var helt utelämnade. Inga "fula ord" störde uppmärksamheten när den berömda skådespelerskan grandios tolkade Aristofanes fredspatos.

När man tänker efter är det kanske först nu som vi blivit immuna mot Aristofanes språk från år 411 före vår tideräkning! Och mycket riktigt — nu i år har vi fått en ny översättning av Lysistrate gjord av *Tord Bäckström*.*) Han säger i sin inledning att de "fula orden" finns ymnigare i originalen men att han återgett de ord han använt med svenska motsvarigheter. Och han sammanfattar tankegången i Lysistrate så här: *"Aristofanes pläderar för fred med mänsklighetens elementäraste drift som argument."* Vi inser alltså att den fräcka tonen i filmen är Aristofanes fel och inte Mai Zetterlings. Den dråpliga sängkammerscenen som *Harriet Andersson* gör suveränt är förresten ord för ord Aristofanes.

På några ställen kommer Mai Zetterlings tanke med filmen klart till uttryck.

Det är när *Gunnel Lindblom* — Gunilla i filmen — talar till en mängd kvinnor i Karlskrona. Hon säger:

"Kvinnor! Lagg ner era stickningar och stekspadar och sluta upp att fostra era söner till högavlönade välfärdsslavar... Vi kan väl demonstrera... Ja, men det måste ju finnas minst en miljon kvinnor i det här landet som är mellan 20 och 60 år... Om vi höll ihop, vilket jättedemonstrationståg det skulle bli. Det skulle skrämma slag på översåtarna..."

FLICKORNA — en film av Mai Zetterling

kring Aristofanes komedi **LYSISTRATE**

I ett samtal efteråt säger Bibi Andersson (Liz i filmen) ... Vi kvinnor har lika mycket ansvar som männen för vad som händer i världen. Men om vi vägrar ingripa så måste vi i alla fall ha klart för oss varför vi inte gör det. Det är för att vi är rädda... och dumma... och tankeslöa... och rädda att förlora en trygghet som vi i alla fall kommer och förlora...

... Vi kanske inte kan göra det så mycket bättre men männen klarar i alla fall inte av och vara hederliga. Det har dom bevisat. Så nu har vi vår chans och hjälpa till...

Det viktigaste talet håller Bibi Andersson — Lysistrate — till teaterpubliken i Kiruna efter föreläsningens slut.

... jag menar det här är faktiskt saker som angår oss allihop. Kan man överhuvud taget förändra varann och världen vi lever i. Kan vi det? Kan vi ändra på oss? Det var därför som Aristofanes skrev sin pjäs för att försöka ändra på saker och ting, för att få folk att bry sig om och för att få oss att, jaa, inte sitta där och tro att det inte finns nånting som vi kan göra, för det finns nånting som vi kan göra, va, framför allt så vill han få oss att inse att vi inte är så förträffliga som vi tror själva. Ni sitter ju här nu och är alldeles nöjda och tycker att ni är bra. Och det här som ni har sett det var ju bara en liten bagatell. Det var en komedi, ingenting annat, ingenting å bry sig om.

Klassisk och bildad och fin, men ingenting som ni verkligen tänker på... Ni sitter ju där som ni var uppstoppade. Säg nånting då! Förstår ni inte att vi måste tala med varann. Kan ni inte låta bli att bara sitta och vara generade och kritisera... Människor måste kunna prata med varann... Fattar ni inte att världen blir vad vi gör den till."

Det är intressant att Aristofanes låter Lysistrate ha bara en svårighet — den att få kvinnorna att avstå från sexualumgänge. När hon väl fått dem att högtidligt lova detta och förstås tagit hand om stadskassan så tycktes det helt naturligt att kvinnornas prestige räckte för att framtvunga fred. Man bör kanske minnas att även om Athens kvinnor var förtryckta på Aristofanes tid så låg dock moderålderns stora epok mycket närmare än nu. Man kan inte begära mera av Mai Zetterling än den antydning hon ger om att en samlad kvinnoopinion kunde vara en stormakt att räkna med. I verkligheten lyckades det inte heller för kvinnorna år 411 f. Kr. på våren att göra slut på kriget. Det pågick i sju år till och slutade illa för atenarna...

När vi häromdagen råkade Gun Allroth sade hon att den här filmen borde visas för skolungdom. Vi instämmer helt och fullt. De skulle säkert inte bli chockerade av språket och filmens budskap gäller ju främst de unga.

A. A. och H. S.

Föregående sida: Gunnel Lindblom, Bibi Andersson, Mai Zetterling och Harriet Andersson vid inspelningen av **FLICKORNA** 1967. Foto: Pressens Bild.

På denna sida: Rollfoto från Aristofanes pjäs Lysistrate i filmen **FLICKORNA**. Harriet Andersson (Myrrine), Bibi Andersson (Lysistrate) och Gunnel Lindblom (Kleonike).

★

Riddarna • Lysistrate. Av Aristofanes. Översättning från grekiskan av Tord Beckström. Bokförlaget Forum, Stockholm 1968. 163 sid. Pris kr 17:50.

KVINNOR I VIETNAM

En man som kallades för Filosofen berättade följande två legender under en jeepfärd söderut. Anledningen var en sten vid vägkanten.

Hustruns väntan

eller

kvinnan som väntade så

länge tills hon blev en sten

Under kriget blev en liten pojke skild från sin familj. Han visste varken var hans far, mor eller syster fanns. Efter flera år av krig kom äntligen freden. Under tiden hade han blivit vuxen. Han hade vandrat från syd till norr och slutligen nådde han provinsen Lang Son. I Lang Son mötte han en flicka.

Flickan berättade för honom om sitt liv. Även hon hade vandrat från syd till norr och letat efter sin familj. Gripna av varandras öde uppstod djup förståelse och kärlek mellan dem. De två unga gifte sig med varandra. Efter ett år föddes ett barn.

En dag tvättade kvinnan sitt långa hår. Som de flesta vietnameiska kvinnor tvättar hon sitt hår framåtböjd, sittande på huk.

Hennes man råkade gå förbi. Mannen såg att hon hade ett V-format ärr i nacken. Han blev förskräckt. Hans syster hade haft ett likadant.

Hans hustrus ålder, öde och övriga likheter med honom samt det V-formade ärrer fick honom att förstå att han var gift med sin syster. Hans sista hopp var att hon fått ärrer som vuxen. Mannen frågade henne och hon berättade att hon fått det som barn. Hur kom hon inte ihåg.

Mannen teg om det han visste och utan att säga ett ord lämnade han en dag hemmet. Kanske lämnade han även landet. Hustrun förstod inget.

Förstummad och med barnet på armen väntade kvinnan varje kväll att mannen skulle komma hem. Hon väntade kväll efter kväll, månad efter månad. Hon väntade så länge att både hon och barnet en dag förvandlades till sten.

Det finns än i dag stenar som kallas för hustruns väntan. De symboliserar de tragiska öden som uppstått genom de många krig som förts i och mot Vietnam.

Skuggan på väggen

eller

kvinnan i Nam Xuong

I byn Nam Xuong togs alla de unga männen ut till krigstjänst, bland dem en ung man som just fått sitt första barn, en son. Han lämnade sin hustru och sitt nyfödda barn för fronttjänst.

Efter flera år kom mannen åter till sin by. Glädjen var stor när mannen och hustrun möttes. Hustrun gick till marknaden för att köpa den bästa mat som fanns att få för sin man. Hon valde noga och stannade borta en lång stund.

När hon var borta talade mannen med sin son och sonen frågade:

— Är du min far, du kan inte vara min far.

— Jag är din far, sa mannen, men jag måste lämna dig när du var mycket liten.

— Det kan inte vara så, sade sonen. Min far kommer till mig varje kväll.

Fadern svarade inte. Kände bara stor tomhet och sorg.

Hustrun återvände och ställde maten framför husaltaret för att tacka den gode guden som gett henne hennes man tillbaka.

Mannen tillät henne inte att utföra tacksägelseceremonin vilket var liktydigt med att han inte längre erkände henne som sin hustru. Med stor sorg i sitt hjärta gick hustrun till brunnen, steg ner i vattnet och dränkte sig.

På kvällen var mannen ensam. Sonen låg på sin träbräda.

Mannen tände sin oljelampa och gick för att se på sin son. På väggen vid sängen avtecknade sig hans skugga.

Sonen glädde sig och visade på väggen.

— Se där, se där är min far, ropade han.

Då förstod fadern. Men han förstod för sent.

Varje kväll hade hans hustru tänkt på honom. Varje kväll hade hon visat sin skugga på väggen för deras son och sagt:

— Se där, där är din far.

Ur dagboksanteckningar av Gunilla Palmstierna

Mai Huy berättar

Mai Huy från Ha Tinh. Klädd i de vanliga vida, svarta byxorna, en vit blus, på fötterna sandaler gjorda av bildäck. Hennes hår är stramt tillbaka-kammat. Till min ära, eftersom jag kom långt ifrån, har hon på gammalt traditionellt vis lackat tänderna svarta. Hon ser förbi mig.

Mai Huy berättar om flygangreppet en morgon i april i år:

— Jag levde i en lycklig familj. Min familj bestod av min man, min svärmor, mina tre söner och våra två döttrar. Barnen och svärmor var evakuerade. Vi längtade efter dem. Jag väntade vårt sjätte barn. När jag skulle föda hämtade vi hem barnen och svärmor. Vi ville vara tillsammans. Vi trodde att begränsad bombning betydde minskad bombning.

Tidigt på morgonen den 9 april kom flygplanen. Jag vaknade av dånet. Jag vaknade för sent. På min bänk låg pojkarna och sov. 13- och 6-åringarna låg bakom min rygg. Den lille låg med huvudet på min hand framför mig. Huset störtade samman över oss. Jag kunde inte röra mig. Jag kunde inte se flickorna. Jag ropade på min man: Rädda oss, rädda mig! Jag hörde honom svara!

— Ropa inte, andas försiktigt, hela luften är full av aska.

Min äldste son skrek också:

— Rädda mig också, rädda mig!

Han skrek två gånger, sedan var han tyst. 6-åringen var tyst. Den minste kunde inte tala men han skrek och jag visste att det var hans dödsskrik. Jag kunde inte röra mig. Han dog med huvudet på min hand.

Grannarna grävde fram oss. Vi fördes till sjukhuset. Jag fick en spruta. När jag vaknade satt min far bredvid mig. Jag frågade efter mina barn, efter min man. Far grät.

— Dina söner är döda. Flickorna är skadade. Din man hjälper till att gräva fram fler människor i kvarteret. Farmor har dom inte hittat ännu.

När jag såg de tre liken förbannade jag angriparna. Jag förbannade och hatet kom in i mitt liv. Mitt hat, mitt hat och min sorg finns djupt i mina kotor och för alltid i mitt skelett.

Jag ville tvätta mina söner och klä dem till begravningen. Jag fick inte. Jag var för svag. Klockan 13 samma dag begravdes mina barn. Jag kan inte se barn i samma ålder. Vi älskade våra barn.

Jag vill ha en son till. Men jag är fortfarande svag. Jag orkar inte arbeta. Jag måste arbeta, jag är svarvare.

Angriparen har skövlat min familj, slängt olyckan över oss. Vad har vi gjort dem?

Mai Huy tittar på mig och säger:

— Kamrat, du som kommer från ett fjärran land, tala om för kvinnorna, tala om för männen vad du sett och vad du hört. Tala om att vi kommer att slåss, att vi kommer att göra vårt hat till energi för att hämnas våra döda.

Gunilla Palmstierna
omgiven av Thaiflickor
(Thai är en av minoriteterna i Vietnam).

Gunhild Tegen recenserar

Lars Forssell har blivit den känsliga publikens favorit. Det började med "Snurra min jord" och "Ensam och rädd". Det gick oss till hjärtat — vårt kanske lite svältfödda hjärta.

Och nu kommer ett tveksamt ÄNDÅ... livets bittra brygd kan skalden inte undkomma, vill inte undkomma om han är av äkta sort. Bitterheten måste få utlopp, sanningen måste fram...

TV-publiken tog älskvärt emot skalden och vice versa — det var en fin förberedelse för ett kommande poesistudium.

Jag föreslår att de som skaffar sig dikt-boken för 26:50 slår upp sidan 87 och läser om *Den svenska sommaren*:

Kennst du das Land wo die Kanonen blühen? (Kästner)*)

Känner Du landet där kanonen blommar
Och sprider frömjöl över hela världen?
Befruktar krig så de slår ut i sårskorpor,
Blödande kalkar över hela världen,
Vallmo som granater?

Känner du landet? Känner du det landet?
Känner du landet där kanonen blommar?

Det heter Sverige annars, ligger vid en
insjö,

Och speglar sig i avklätt skick i vattenytan
Eller en kameralins. Det skryter gärna
Med sin figur, den yppiga,
Och med sin välfärd

Som grundar sig på odlade kanoner
Som ympas i Bofors, från vilket sommar-
vinden

Sprider sin ofärd över världen...
Det lilla landets välfärd grundar sig på
ofärd,

På vargult frömjöl från kanonerna
Vid stranden av Bofors, som glimmar röd
I solnedgången över världen.

Så lyder Sveriges lag i värmeböljan
Att död ger bröd.

Känner Du landet där patronen blommar?
Och inte de patronerna som förr i världen
Drev statarna till arbetet med silverkryckan
Utan jag menar de patroner
Som matas i gevär
Med vilka andra dödar andra
Långt bortom insjön oljefet av sillstim
I vilket Sverige speglar sig belåtet
Långt borta långt från harpoklangen
I alla guldsträngar som vräker över stupen
I Bofors... Känner Du landet?

Så långt långt bort att knallen aldrig hörs
I öronen på dem som vältrar sig
På stränderna av insjön vällustigt
Och plåtas i Expressen
Med oskuldstunga bröst
Om sommaren, då enligt gammal sed
Härförarna tog chansen
Och krigen blommade ikapp...

Känner Du landet där kanonen blommar?
Känner Du landet? Känner Du det landet?
Det heter Sverige, ligger vid Bofors
Och steker sig i solen
Medan det svenska stålet biter utomlands
Och lämnar käftmärken av kulor
I andras skinn...

Det svenska skinnet bits på lår och rygg
Av sommarsol och mygg
En främling springer vrålade och
dubbelvikt
Medan den svenska solen brinner rikt.
Din sol av glödhet splittr
Garanterar min.

Känner Du landet där kanonen blommar?
Känner Du landet där patronen blommar?
Känner Du landet? Känner Du det landet?
Det heter Sverige.

*) Kennst du das Land, wo die Zitronen blühen (Goethe)

Vietnam: USA:s kemiska krig

Under denna rubrik skriver *Hans Palmstierna* i DN 27.8 1968 en artikel som är en fruktansvärt allvarlig anklagelse mot Förenta Staterna och mot Dow Chemical Company, den firma som utom napalm levererar de växtdödande preparat med vilka Sydvietnam nu överöses.

Vi Kvinnor hade i nr 4—5 1967 en artikel om kemiska och biologiska vapen av en kvinnlig forskare, *Elinor Langer*. Liksom Palmstierna talar hon om Fort Detrick och om den medicinska forskning "med omvänt förtecken" som bedrivs där av mer än 500 forskare. Palmstierna nämner särskilt en "förbättrad" version av den mikrosvamp som i alla tider hotat och ibland förstört Asiens risskördar.

Elinor Langer varnar för att "desperata åtgärder" kan bli lockande under ett långvarigt krig.

Hans Palmstierna säger:

"Vilken trygghet, vilken garanti har vi att den nation som var den första att fälla atombomber över levande människor, som är den första att använda kemiska stridsmedel mot skogar och skördar, som inte undertecknat Genèvekonventionen, inte också blir den första att i ett än trängdare läge sprida sjukdomsalstrande bakterier, mögel och virus för att bekämpa fiendens husdjur och människor?"

Nervgasen räcker till oss alla

Detta enzymförstörande ämne upptäcktes under andra världskriget i Tyskland men kom ej till användning då. På 1950-talet började det tillverkas i USA. I samband härmed stod en stor artikel att läsa i en av de mest spridda tidskrifterna i Amerika. Man föreslog att alla borde inköpa och bära med sig sprutor med en atropinlösning som kan rädda livet på en person som fått en droppe på huden eller andats in gasen... Vi berörde denna nya möjlighet till kemisk krigföring i en broschyr utgiven av Svenska fredskommittén 1960.

Den 14.10 1968 hade AB en stor artikel från Denver Colorado om det enorma lager av nervgas som finns där (med bild). Det som hänt var att ett jetplan från USA:s flygvapen provat en ny gasspridare i hård vind. Gasen fördes flera mil bort till en hjord får som dödades.

Artikeln i AB säger att gasmängden i lagret är så stor att man ända sen 1957 (då tillverkningen upphörde) hållit på att överföra den till flygbomber, granater och trampminor.

Gudrun Ryman i DN 17.10 1968

De här 18-åriga värnpliktsvägrarna ska under ett två—tre timmars samtal med en "utredningsman" kunna artikulera och bevisa att de "har tänkt igenom" sin blivande djupa samvetsnöd inför ett tänkt mord på medmänniskor... Ingen frågar däremot efter om det är ett moget och övertänkt beslut de 50.000 unga pojkar fattar som varje år gör sin värnplikt och därmed lovar att döda på befallning utan att fråga varför.

Samma dag refererade hon *Bo Söderstens* radioanförande från Kuba, "det där lilla socialistiska experimentlandet söder om USA"... Det gällde ett av Fidel Castros långa tal där han diskuterade faren för att revolutionen kunde hotas av undergång genom en ny och mycket allvarlig invasion från USA. Man riktar in sig på ett utdraget gerillakrig som i Vietnam... Kubanerna förbereder sig på det värsta: seger för en Nixon som stötts av Wallace.

Bullersamhället

I DN 4.10 1968 skriver *Kurt Bergengren*: "Samhället har för närvarande inte kraft att kräva att producenterna i sin tillverkning av nödvändiga fordon ska arbeta bort en biprodukt som är skadlig för mänskligt liv."

I DN 14.10 1968 skriver *Daniel Wiklund* om överljudstrafik över befolkade landområden att Europarådet 26.9 1968 enade sig om att rekommendera förbud mot sådan trafik. "Man kan om man måste." När måste man?

Buller, rök och gaser i LKAB:s gruva

Redan innan vi läst *Sara Lidmans* bok från gruvan i Kiruna övertygade oss recensionen i DN 23.10 1968 om att "Mammon" råder även där. Så vi är alla medskyldiga till att gruvarbetarna får uthärda ett buller som är långt starkare än det som uppmättes vid caravellernas start från Bromma flygfält. Och därtill rök och gas som kunde väsentligt minskas genom el-drivna truckar och bättre ventilation. "Mammon" härskar över vår egen gruva.

Gruva. Av *Sara Lidman*. Bild Odd Uhrbom. Bonniers, Stockholm 1968. 148 sid. Pris 36 kr.

Naturvård

I vårt blandekonomiska land måste man hålla tumarna för naturvården i dess kamp mot "Mammon" — vid floder och sjöar, vid Västkusten, vid Östersjön, i luften, på marken och under jord.

Kvicksilver

Kvicksilvret är ett annat exempel på hur ekonomiska hänsyn kan fördröja åtgärder för människors bästa.

Fågeldöd, fiskhot, kvicksilver. Av *Nils-Erik Landell*. Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm 1968. 133 sid. Illustrerad. Pris kr 11:75.

I denna bok skildras sakkunnigt vad som hänt i kvicksilverfrågan sedan mitten av 1950-talet. Man läser om de minimala mängder som tidigare funnits i naturen. Man läser om betningen med kvicksilver och om fågeldöden. Man får veta att kvicksilvret i våra vatten kommit från skogsindustrin och klor-

alkaliindustrin. Det berättas om metylkvicksilvret som är farligast. Vi lär oss att fiske ute till havs ger ofarlig fisk. Symtom på kvicksilverförgiftning beskrivs. Minamatasjukan i Japan ger material. Man citerar docent *Claes Ramel* som säger att vi ännu ingenting vet om vad som händer på lång sikt vid förtäring av kvicksilverfisk. Hans undersökningar på växter och djur föranleder honom att säga att sådan fisk mycket väl kan innebära en genetisk risk för människan.

Nu har man kommit så långt att industrierna slutat eller skall sluta använda kvicksilver. Det går att rena sjöarna efter hand. Man har minskat betning av utsädet. I november 1968 skall det i Stockholm hållas ett internationellt forskarmöte om kvicksilverets giftverkan. Då får vi väl slutligt besked om högsta ofarliga kvicksilverhalt i fisken.

Under tiden som gått har många yrkesfiskare fått lida. Det finns en gripande berättelse om ett fiskaröde, tragiskt för kvicksilverets skull.

Den siste fiskaren. Av *Sven O. Bergkvist*. Tidens Förlag, Stockholm 1968. 160 sid. Pris 32 kr.

Protein i VÅR tid — ur föredrag av Gösta Ehrensvärd

Vår tidning har några gånger tidigare berört det ytterst allvarliga problem för mänskligheten som äggvitebristen i födan utgör. Främst för barnen i de fattiga länderna. När de under sina första levnadsår får en äggvitefattig föda leder detta till rubbningar i hjärnans utveckling som aldrig kan rättas till. Hjärnans celler förnyas inte. Dessa undernärda barn blir aldrig som vuxna vad de anlagsmässigt hade förutsättning att bli.

Mot denna bakgrund talade *Gösta Ehrensvärd*, professor i biokemi vid universitetet i Lund, om protein i vår tid vid det symposium om nya äggviteprodukter som hölls i Stockholm 9—11 september 1968.

Han sade att målet för forskarna är produktion av äggviteämnen och äggviterika produkter *mega-tonvis* för omedelbar och snabb fördelning bland de folk som behöver dem.

I krigstid brukar en otrolig effektivitet vara möjlig. Men vi är faktiskt i krig mot en hänsynslös fiende — hungern — och mot — låt oss säga — det "obehag" den kan vålla oss alla.

I krig — fortsatte han — offrar staterna pengar ohämmat. I krig hoppar man över en massa byråkratiska hinder. I krig tillåter man inga flaskhalsar på vägen från laboratoriet till industriell produktion i stor skala och till marknadsföringen.

Vi har oräkneliga flaskhalsar som fördröjer lösandet av de kemiska, industriella och sociologiska problem som finns. Han påminner också om att både stater och laboratorier har att övervinna prestigeproblem, avundsjuka, hemlighetsmakeri och egoistisk isolering. Vi behöver entusiasm. Vi forskare som vill överföra kunskap till dem som inte har (the have nots), vi behöver samverkan med en grupp på regeringsnivå och på industriell nivå, villig att utnyttja laboratoriearbetarens entusiasm för att påskynda hela äggviteprogrammet. Biokemi på proteinområdet måste bli en del av kampen i världsformat mot global hunger.

Vi kräver, slutade professor Ehrensvärd, ett krigsråd och så lite kommittéer som möjligt. Vi kemister önskar protein i *vår* tid.

A. A.

Zigenare på Dramaten

Den elake *Dr Gormander*, Sveriges kanske kvickaste kåsör, utesluten från Aftonbladet men verksam i Tidssignal, har skrivit textunderlaget till "Zigenare" på Lilla Dramaten. Men själva föreställningen har utarbetats av ett kollektiv, där skådespelarna haft en mycket aktiv roll. Pjäsen — eller vad man nu skall kalla detta stycke dramatiserad information och polemik — bedömdes entusiastiskt av bland andra Dagens Nyheters Bengt Jahnsson.

Och föreställningen sviker verkligen inte förväntningarna. Redan biljettköpet är spännande: när man vill köpa program får man bara en tryckt förteckning över skådespelare och tablåer. Förklaringen kommer efter föreställningen, då utdelas programmet gratis. Det program som iordninggjorts med citat från bland annat Stokely Carmichael, Katarina Taikon och Internationalen måtte ha ansetts alltför provocerande för Dramatens publik att läsa i förväg och betala för.

Men åskådarna står säkert pall och själva föreställningen har inte censurerats. I tjugotvå snabba tablåer presenterar den en god del av problemen och konflikterna omkring våra få zigenare, den visar på våra vanligaste fördomar och klär av oss moraliskt in på bara kroppen.

Viktor Rydbergs Singoalla pressas på all sin falska sentimentalitet i en tårdrypande scen och kontrasteras mot de folkhemskas valhänta, mästrande och nedlåtande sätt att ta sig an en zigenarfamilj. Rune Johansson, borgarrådet Frank, Carl Herman Tillhagen har fått släppa till textmaterial, men också Ivar Lo-Johansson har skattats på några av sina praktfullaste stilblommor i zigenarfrågan och John Takman får genom skådespelarnas mun med tillkämpad avspändhet rapportera om zigenarens verklighet idag i Sverige.

Allt detta presenteras med ett argt, festligt och utmanande humör av skådespelare som själva tagit ställning. Inte minst lysande är Lena Nyman, bland annat som den allsmäktiga och milt överseende ordföranden i föreningen Solidaritet, ovan alla parti-gränser men öppen för all slags kohandel.

Ty naturligtvis står "Zigenare" inte bara för zigenarfrågan i Sverige. Några gånger under föreställningens lopp vidgas perspektivet globalt och mycket ofta är det möjligt att under beteckningen zigenare läsa in andra minoriteter och majoriteter: negrerna, judarna, u-ländernas folk, kvinnorna, barnen, åldringarna — alla de i vårt samhälle och världen handikappade.

Katja Waldén

Zigenare vid husvagn utanför Örebro. Foto: Riwkin.

Det finns en ny sorts utställningar nu. Till formen ofta enkla, förhållandevis billiga, till innehållet provokativa, bråkiga. Som ställer frågorna så att man inte kommer ifrån dem, som oroar långt efter det man sett dem, som inte lämnar en i fred utan kräver ett eget ställningstagande, en egen aktivitet. Som skäller ut mer än ställer ut. *Sköna stund en utskällning* heter också en av dem, en vandringsutställning från Riksutställningar som nyss började i Norrköping. Konstfacks endagsutställning i somras var en annan. *Än sen då* och *Den rike mannens bord* är två andra exempel.

Än sen då — en undergångsvision

Chalmersteknologernas (teknologer vid Chalmers arkitektursektion) uppmärksammade *Än sen då* är en effektiv utskällning, en drastisk och direkt exemplifiering av Borgströms och Palmstiernas böcker. Formen är enkel: en labyrint av wellpappskärmar, svartvita fotografier, påmålade texter, ljusbilder från u-land och i-land i kontrastväxling. Elegans, formskönhet har inget att göra i de här sammanhangen. Ingenting får hjälpa åskådaren att fly från innehållet. Och innehållet är ofrånkomliga fakta som vi måste lära oss se i ansiktet, som inte är en debatt mellan forskare, politiker, kulturelit, experter utan som rör oss nu och *vår* framtid. Till exempel att världens befolkning i dag är 3.500 miljoner. Av dem svälter 2.000 miljoner. År 2000 är vi 6.500 miljoner... Att jordens åkerareal är nästan maximalt utnyttjad redan i dag och inte kan utnyttjas effektivare av brist på vatten... Att vi nu på några hundra år förslösat de naturtillgångar av gas, kol och olja som det tagit 400 miljoner år att lagra... Att vårt välstånd bygger på utsugningen av u-länderna... Att städerna bara växer: i dag bor 300 miljoner människor i miljonstäder, år 2000 en miljard 300 miljoner... Att kemiska växtskyddsmedel snart blir en vanlig sjukdomsorsak... Att vatten- och luftföroreningarna i dag gör frisk luft och rent vatten till en ouppnåelig lyx i morgon.

Än sen då är en fruktansvärt effektiv utställning, en praktfull undergångsvision. Man blir mindre och mindre medan man ser den, man är mycket liten och ödmjuk när man står inför den sista skärmens frågor: "Vill vi verkligen betala ett så högt pris för vår femrummare, avfallskvarn, färg-TV... Måsvi inte tänka om?" Jovisst, vill man ropa i ångest-

fylld frälsningsiver. Jovisst vill vi tänka om, avstå, sänka vår standard. Men tänka om — till *vad*? "Minska våra materiella krav... hjälpa u-länderna... efterlikna naturens kretslopp." Visst vill jag avstå min färg-TV för det. Men vart går dom pengarna? In i ett ekonomiskt system som bygger på utsugning av u-länderna och ökad industrialisering = nedsmutsning.

Att göra en utställning kring de här problemen utan att samtidigt ifrågasätta det ekonomiska, politiska och sociala system som skapar problemen är en orimlighet. Visst ska den enskilde individen väckas till medvetenhet och till ansvar — men också till politisk medvetenhet om *varför* det blivit så här. Det räcker inte med den enskildes offervilja — vi måste ha ett samhälle som garanterar att den används på rätt sätt. I det kapitalistiska systemet finns inget som tyder på att man plötsligt ska börja slå av på sin egen standard och utveckling för "världens" skull. Sven Lindqvists alternativ ligger närmare till hands: "När större delen av mänskligheten blivit på en gång tekniskt överflödigt och oförmögen att försörja sig på våra villkor, på en gång upprorisk av hunger och ekonomiskt betydelselös, vad kommer då att hindra en slutgiltig lösning av världsproblemen?"

Än sen då ställer många frågor. Men den ifrågasätter inte det politiska systemet. Det är en brist. En brist som förvandlar den från en väckelsepredikan till en undergångspredikan. Där man frestas svara inte ja, ja utan — *än sen då*...

recension av utställningarna

Den rike mannens bord — med plats för få

Opolitisk är däremot inte Göran Palms och Sigvard Olssons utskällning *Den rike mannens bord*, som nu i Riksutställningars regi går på vandring runt Sverige. Det finns likheter med *Än sen då*. Innehållet består av frågor i form av fakta. Formen är enkel, ännu enklare än *Än sen då*: bara ett skrivbord med ett sjökort på skivan där "stora fartyg rör sig ganska snabbt mot norr och tömmer sin ymniga last i rikemans famn. Mindre fartyg rör sig ganska långsamt mot sydväst och sydost och tömmer sin magrare last i fattigmans famn". Skrivbordet har åtta rikemanslådor på ena sidan och åtta fattigmanslådor på den andra.

Lådorna motsvarar varandra och har samma rubriker. Drar man ut rikemanslådan för mat (med dagsransonen för en svensk tax som innehåll) förs automatiskt fattigmanslådan ut på andra sidan (med den betydligt blygsammare och näringsfattigare dagsransonen för en indier).

Varje fråga som ställs i *Den rike mannens bord* är en ekonomisk eller politisk fråga som hela tiden leds tillbaka till samma faktum: den u-hjälp vi ger är liten i förhållande till den i-hjälp vi får. Genom att köpa billigt och sälja dyrt. Genom att stödja reaktionära regimer som håller folket nere och bevarar den billiga arbetskraften. Genom att dra till oss u-landsakademiker och lågavlönad arbetskraft. Genom att skydda det ekonomiska och sociala sy-

stem som gör att vi kan fortsätta suga ut u-länderna på de råvaror vi behöver till alltmer pressade priser (1954 kunde ett u-land köpa en jeep för 14 säckar kaffe, 1962 kostade samma jeep 39 säckar kaffe).

Det är inte bara en fråga om geografisk skillnad mellan rika och fattiga länder utan en fråga om internationell klasskillnad mellan rika och fattiga, säger Palm/Olsson. "I oljelandet Saudiarabien där gemene man tjänar 650 kronor om året har kungen ensam 10 miljoner i veckopeng — och kungen betalas av amerikanska oljekoncerner som hemma i Staterna bidrar till att hålla de färgade nere. 80 procent av alla de pengar som tjänas i bananrepubliken Honduras går till 12 personer — och större delen av alla vinster i Sverige går till 15 familjer. De få som har pengar och makt kan ta varann i hand i alla länder. Och det gör de för att stärka sin makt. Men de många som saknar pengar och makt, de *måste* ta varann i hand i land efter land, annars kan nöden aldrig hävas."

Där ger *Den rike mannens bord* sitt alternativ till lösning på problemen: att samhället, det ekonomiska systemet måste förändras. Så att det inte blir fråga om en hjälp till = investering i u-länderna utan om en rättvis fördelning av resurserna. En fördelning som görs av folket/folken och inte genom penningmanipulationer mellan de makthavande.

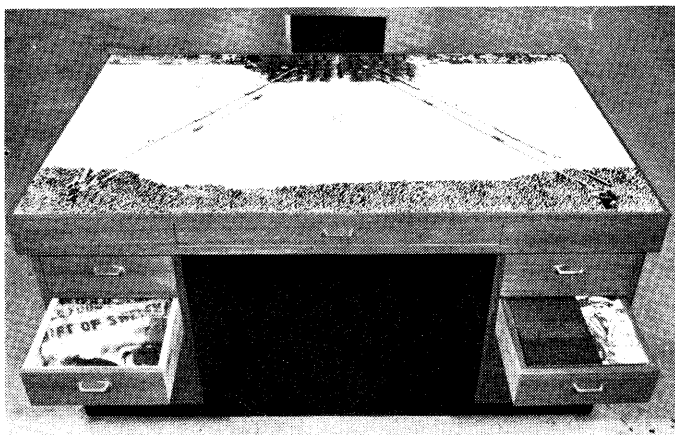
På det sättet är *Den rike mannens bord* i sin enkelhet, saklighet och odramatik en mycket mer provokativ utställning än *Än sen då*.

Louise Rydén

Den rike mannens bord, ett skrivbord med lådor åt båda sidor, en rikemans- och fattigmanssida. På bordskivan en världskarta (sjökort). FN:s lilla båt i mitten.

Hit kommer *Den rike mannens bord* de närmaste månaderna:

Motala 28.11—8.12 1968
Tranås 9.12—18.12 1968
Nässjö 19.12 1968—6.1 1969
Sävsjö 7.1—16.1 1969
Värnamo 17.1—26.1 1969
Hälsingborg 27.1—5.2 1969
Landskrona 6.2—16.2 1969
Malmö 17.2—27.2 1969

MILJÖVÅRD

I Naturhistoriska museets entréhall i Göteborg kunde man under oktober månad studera en färgglad utställning med överskriften: **Vår miljö och våra livsvillkor.**

Utställningen är resultatet av miljöstudier i klass 9 i Porthälla skola i Partille strax utanför Göteborg.

Sverige skall försvaras till lands, till sjöss och i luften står det skrivet med stora bokstäver.

Till lands gäller det att försvara landet mot skräp. Kökkenmöddingar visas på bild. Texten klargör att de inte utgjorde någon fara för dåtidens människor. Men vår höga bostadsstandard skapar stora skräpproblem — bilvrak, engångsglas och mycket annat som vi kastar bort. Exempel på välskötta soptippar i Partille visas på fotografier. De illa sköta finns också med. Bilvraken håller på att växa oss över huvudet, läser man under en bild av gamla bilar.

Avdelningen "till lands" avslutas med: stopp, plocka oss ej! över bilder av fridlysta växter.

Kretsloppet i naturen från växter till människor och djur och åter till växter beskrivs med bild och text. Tillräckligt renat vatten är en nödvändighet blir man upplyst om.

Att luften i Göteborgsområdet i många avseen-

den är hälsovådlig visas med kartor, diagram och fotografier. Fördärvarna är eldningsolja, avgaser och mycket annat.

När man vandrat så långt och inser att vår miljö är rätt illa tilltygad kommer man till avdelningen för buller. Hjärta, blodtryck, magsäck, nerver, ja, hela vår kropp utsätts genom buller för skadlig inverkan läser man ut av tidningsklipp, diagram och fotografier.

Hela utställningen slutar med en fråga, *vem betalar allt som måste göras?* Efter uppräknig av olika verk och styrelser får vi klart för oss att det är vi som betalar.

Jag hade roligt när jag studerade mig fram genom hallen. Det hela var klart och överskådligt ordnat och behandlade väsentliga ting.

Museet som endast hyste utställningen tillfälligt hade gjort i ordning ett litet häfte med arbetsuppgifter för skolklasser som besökte utställningen. Frågorna var många. Jag hörde hur elever från en skola som just besökt utställningen ivrigt samtalade med varann innan de fyllde i svaren på frågorna.

Utställningen är en vandringsutställning som skall visas på flera orter i landet och sluta i Stockholm.

S.S.

Ur teaterstycket SKIT spelat av en stadsteatergrupp Regi Pi Lind

Vad kan man göra?

Du som har bil:

kör inte med högoktanig bensin

kör inte tomgång

skaffa avgasrenare

kör inte i onödan

Du som har bus:

elda inte med svavelrika oljor

Du som tvättar:

använd fosfatfria tvättmedel

Du som har diskmaskin:

låt bli att använda den innan det finns fosfatfria maskindiskmedel

Du som inte har diskmaskin:

köp ingen förrän det finns sådana diskmedel

Du som inte har avfallskvamn:

köp aldrig någon

Du som har stuga på landet:

installera inte vattenklosett —
det finns andra fullvärdiga lösningar

Du som är törstig:

köp inte engångsglas

Du som gör utflykter:

kasta inte skräp i backarna

Du som har bladlöss på dina rosor:

använd nyckelpigor i stället för DDT

(Ännu finns tyvärr endast fosfatfatta tvätt- resp. diskmedel.)

Maskintvättmedel och maskindiskmedel än en gång

Begär varudeklaration om fosfathalten! Det finns några medel med låg fosfathalt. Bättre blir det när man löst problemet att ändra NTA (nitrilotriättiksyra) så att det inte skadar porslin eller vissa metaller.

Floden utan återvänder

Det är engångsglasen.

Tre elever vid konstfackskolan vill göra något för miljövården. Inom ramen av sitt skoljobb vill de göra affischer och broschyrer. De menar att lokala aktioner blir mer direkta.

(*Tidssignal* nr 41, 1968.)

Soporna

Soporna återspeglar levnadsstandarden, skriver *Ny Dag* nr 45 1968. I Sverige producerar vi nu över 2.000 miljoner kg per år.

Byggnadsvärlden nr 20, 1968 ger utförligt besked. "Sopmängden i Stockholm uppgår nu till 300 kg per individ och år... 78 procent utgörs av papper, plast, plåt och glas, dvs. huvudsakligen förpackningar... Förpackningsindustrin förbrukar över hälften av allt producerat papper.

Matresterna som en gång i tiden dominerade soporna utgör nu blott 8 procent av sopmängden eller mindre än glaset 9 procent. Glaset ökar för varje år med engångsglasen..."

Stockholm måste bränna soporna. En ny förbränningsanläggning i Högdalen skall ge elkraft och senare även fjärrvärme.

Privata reningsverk

En idé för orter som endast har låggradig rening och kan fortsätta den på detta relativt billiga sätt. Idén lönar sig också för ett par tre villaägare som slår sig ihop. Skriv till civilingenjör *Sigvard Nordgård*, Nacka.

Även teknologerna vaknar

I somras utgick från utbildningsdepartementet och universitetskanslerämbetet en uppmaning till studenterna att söka nya vägar för universitetsdemokrati.

Aktioner som följd av denna uppmaning pågår med varierande entusiasm och framgång på olika kårorter.

Tekniskampanjen FNYS som betyder Försöksverksamhet med nya samarbetsformer mellan elever, lärare och annan högskolepersonal, säger i ett flygblad som gått ut till 4.700 teknologer och lärare:

- Hittills har vi utbildats till att bli lydiga specialister.
- För vilka?
- Företagen använder specialisten för att få de fakta de behöver.
- Företagens målsättning är maximal vinst.
- Denna målsättning präglar vår undervisning.
- Hittills har de tekniska specialisterna lånat sig åt:
- Att framställa atomvapen, biologiska och kemiska stridsmedel,
- Att förstöra luften med svavel och bly, jorden och vattnet med DDT, kvicksilver m. m.,
- Att planera för bilen och företagen.
- Intet av detta är i folkets intresse!
- Företagarnas och allmänhetens intressen sammanfaller inte!

Hej, SKV

Har våra avdelningar — även de minsta — sysslat något med miljön på den egna orten? Har andra organisationer redan gjort allt som behövs? Samarbetar ni med dem i så fall?

Det är lätt att ordna ett sammanträde. Bra om man kan få en nämndkvinna med. Någon kan läsa en bit ur Palmstiernas bok som vi talade om i nr 1, 1968. Och så diskutera.

Hur är avloppsfrågan ordnad? Finns det något reningsverk? Hur pass höggradig rening? Hur gör man med soporna? Är det snyggt i omgivande skog? Finns det någon aktion mot engångsglas? Vet alla hushåll att man bör använda disk- och tvättmedel på tvålbas eftersom de har låg fosfathalt?

Skriv till oss och berätta om det ni gör — vi lovar att trycka era inlägg!

Den svenska författaren **Edita Morris** blev världsberömd genom boken **Hiroshimas blommor** som kom ut 1959. Berättelsen om vad som sedan hände, **The seeds of Hiroshima**, gavs ut på engelska 1965. Den har ej översatts till svenska förrän — med författarens ovärderliga medverkan — 1967. Det året stod de tio första kapitlen av **Hiroshimas skörd** som följetong i **Vi Kvinnor**. Här följer nu bokens båda slutkapitel.

De nummer av **Vi Kvinnor** 1967 som innehåller kapitel I—X av **Hiroshimas skörd** kan fortfarande erhållas från SKV till ett pris av 10 kr.

XI

"Ett brev till er, Oku-san. Någon gav mig det vid busshållplatsen i Kiosoko. En gammal tjänare..."

Jag tar budskapet, tackar den vänlige busspassageraren. På det vackra gröna kuvertet ser jag Ohatsus stil och mitt hjärta börjar klappa. Har lilla syster ångrat gårdagens beslut? Har hon åtminstone bestämt sig att inte genomföra det — idag?

"Kära stora syster," läser jag, "var snäll och kom till Kiosoko i eftermiddag. Klockan sex går Hiroo till templet med sin ärade moder, så jag är ensam. Jag vill att du skall hjälpa mig att klä mig i min bästa kimono. Jag är inte stark nog att knyta obin själv eller sätta upp mitt hår för den stora händelsen. Var snäll och kom i en taxi. Var snäll och följ med mig till Osima. Med lydnad och kärlek", slutade hon, "Lilla syster".

Ohatsus skrivfel kommer mina ögon att tåras. (Hur ofta har jag inte grälat på henne för hennes rysliga handstil). Jag behärskar mig och öppnar bambugrinden. Jag har hört tolvbussen komma och fattat ett plötsligt beslut. Hur plågsamt, hur svårt det än må vara skall jag göra ett besök hos Kamei-san i Hondomachi. Efter det kommer jag att veta hur jag bör handla!

"Kiosoko?" frågar chauffören, för han kommer ihåg min vanliga besöksort. (Så vänligt av honom.)

"Nej. Kan jag få en biljett till Hondomachi?"

Jag sjunker ned på min plats. Åh, jag bävar vid tanken på besöket i denna fattiga stadsdel där de eländigaste av atombomboffren bor! De är så ärriga och vanställda att ingen vill ge dem arbete. Det är tur att inga turister besöker denna skamliga del av vår stad. Bara ett speciellt ärende kunde få en att hälsa på i rucklen vid den illaluktande floden.

"Kamei-sans hus? Vid slutet av gränden," svarar en gammal man utan ögonlock. Han tittar på mig under sina tjocka keloidärr. "Men hon släpper inte in någon i kojan. Det är bäst att ni vänder," säger han barskt.

Jag skakar på huvudet och skyndar vidare i blåsten från floden. Herre Gud! Kamei-sans bostad kan knappast kallas en koja. Väggarna består av bräder och bitar av plåt. "Dörren" är en säck fastspikad vid det ruttna träet. Och den böjda kvinnan ser lika sliten ut som kojan.

"Får jag komma in, oku-san?"

"Nie!"

Kamei-sans "nej" är som ett slag i ansiktet — i ansiktet på hela världen. Är det möjligt att denna askgrå varelse en gång var den vackra Kamei-san, som ägde en butik på min mammas gata? Om jag bara kunde ha vänt om och sprungit bort!

"Jag är Yuka Nakamura," säger jag generad. "Syster till Ohatsu Shimizu."

"Ah!"

Så det är redan känt i hela Hiroshima! Kamei-sans ögon blir stora av medlidande och jag förstår att nyheten om Ohatsus missfoster har spritt sig som en löpeld bland de alltid skräckslagna överlevande. (Ack, atombomben har ännu inte slutat sitt verk. Den kommer aldrig

att sluta sitt verk som Sam sade.) Kamei-san lägger sin hand mjukt på min arm. Nu vet hon varför jag kommit!

"Jag kan inte be er stiga in, stackars Nakamura-san. Ni förstår jag har aldrig låtit någon få se..."

Jag tar ett steg baklänges. Jag kväver ett skrik. En plötslig vindstöt från floden har lyft säcken och jag får syn på en vanställd varelse, ett monstrum, på golvet. Missfostret stirrar på mig med ögon som uttrycker all världens smärta, ögon som tycks anklaga mig för att jag tillhör det släkte som bär ansvaret för dess obeskrivliga nöd.

"Stackars Oku-san! Jag önskar att ni inte fått se henne. Kanske ödet ville att ni skulle se — och förstå."

Långa år av sorg har slitit ut Kamei-san. Hon lutar sin trötta rygg mot kojans vägg.

"Nakamura-san, alla känner till min historia. Jag var gravid när förintelseplanet flög över Hiroshima. Barnet jag fick, var ett av de många missfoster som föddes av kvinnor vilka var gravida vid tiden för eldstormen. Få av de andra levde mer än några dagar men nya missfoster har fötts — många fler än de bokförda. De flesta av dem har också lyckligtvis dött vid födelsen."

Hon ser så underligt på mig. Jag känner att Kamei-san vill säga något mera och jag fruktar hennes ord. Jag har anat vad de kommer att bli.

"Er lilla syster", mumlar hon, "må hon få kraft att göra vad jag borde ha gjort. Ni måste beskriva mitt vanställda barn för henne. Ja, ja."

Vi säger snabbt adjö till varandra. Jag samlar alla mina krafter och kastar ännu en blick på hennes hydda men den barmhärtiga vinden har mojtat. Säckerna har blivit en dörr igen.

Jag bugar mig för Kamei-san och så bugar jag mig omigen för den arma varelsen som jag inte kan se. Jag flyr...

"Är det du, stora syster?"

Det är lilla systers röst. Så hon har redan stigit upp? Jag ber den unge taxichauffören vänta och öppnar skjuddörren. Ohatsu står fullt klädd i det svagt upplysta rummet.

"Jag är färdig," säger hon.

"Men lilla syster, jag trodde jag skulle hjälpa dig att sätta upp håret?"

Då ser jag att min syster, fastän hon ännu är svag efter förlossningen, har lyckats ordna håret på ett utsökt sätt. Hon har själv knutit den besvärliga obin. Ja Ohatsu är — alldeles färdig! Ett plätt paket står lutat mot dörrkarmen och en korg med hennes krukväxter står bredvid barnkorgen. Dess gardiner med volanger är fördragna så väl att ingenting syns. (Ah, himlen vare tack för det!) Med sin ljuva röst ger Ohatsu mig föreskrifter.

"Stora syster, i det här paketet finns Hiroos självporträtt som du såg igår. Jag vill att du skall ställa ut det. Du måste berätta för folk varför min mans hår blev vitt på en natt."

(Ah, jag känner vördnad för lilla syster! Vilket mod, vilken stil! I regel är hon skygg som en mus, men nu tycks hon helt förändrad. Milt men bestämt ger hon mig vidare order.)

"Be Michiko att ta hand om mina växter." Där är ett uttryck av nästan för stor förståelse i lilla systers ögon när hon ser på de blommande plantorna. "Det tog tusentals år för varje växt att nå sin nuvarande fulländning, stora syster. Men på några ögonblick kan all växtlighet på jorden förstöras för alltid."

Ohatsu knäpper händerna med en bedjande åtbörd. Det är hennes älskligaste gest. Hon tittar mig in i ögonen och utropar:

"Bed förgörarna att inte förstöra hela jordens skönhet på en minut. Lova mig göra det, stora syster. Lova mig!"

"Jag lovar."

"Då — går vi," viskar Ohatsu.

"Jag ska följa dig, lilla syster."

Det är naturligtvis otänkbart att en yngre syster går före en äldre. Men Ohatsu förstår att hon plötsligt blivit en person av hög rang. Hon lyfter barnkorgen i dess plasthandtag och stiger lätt ut genom den öppna skjuddörren och in i taxin.

"Till — Osima!"

(Ah, nej! Inte Osima, inte Osima!)

"Vill chauffören stanna på strandvägen bredvid Osimaklippan," säger Ohatsu till honom med sitt milda leende.

Hon har lyckats tala så lugnt att jag stirrar på henne överväldigad. Den enorma självbehärskning som Ohatsu ålagt sig sedan hon fick missfostret hjälper henne att uppträda som om detta vore en vanlig dag. Med lugn i blicken ser hon på landskapet som susar förbi — risfälten, de soliga små trädgårdarna. Inte en muskel rör sig i hennes ansikte när den kända självmordsklippan reser sig framför oss. På bergets topp lyfter en fiskmåss vingarna och ger sig av mot havet.

Taxin stannar och vi stiger ur. Det är lilla syster, inte jag, som betalar. För att få se på hennes strålande skönhet en stund till försöker den unge mannen prata litet.

"Ska frun ta baby'n till havet?" frågar han.

"Till havet? Ja, ja till havet," svarar Ohatsu. "Kom, stora syster," viskar hon.

Vi skyndar längs stigen som leder till klippan — klippan liknar en sockertopp. Ohatsu går fort, kanske för att solen håller på att gå ned. Vid foten av det furuklädda berget stannar hon.

"Här ska vi säga adjö, stora syster. Jag måste klätra upp — ensam."

Plötsligt står jag inte ut och tigger Ohatsu om att låta mig få komma med. Jag känner att jag inte orkar

leva utan min älskade lilla syster. Jag vill följa henne till toppen av klippan — och vidare.

"Lilla syster, jag kommer med dig ... hela vägen."

"Nej." Ohatsus röst är en viskning, men den har samma makt som en befallning. "Nej, du måste leva, stora syster." Hon ser på mig och hennes ögon är fulla av medlidande. "Det är **du** som ska berätta för människorna varför jag måste dö. Det är du som ska kämpa för en fredlig värld. Om mitt offer skall tjäna till något — då måste du leva, stora syster."

Jag böjer huvudet. Lilla syster har gett sin sista befallning. Att inte lyda skulle vara en synd.

"Nu ska jag lämna dig, stora syster," säger Ohatsu. "Det tar bara några minuter. Vänta här. Snart kommer du att se mitt ansikte i den nedgående solen," lovar hon mig. "Mitt ansikte kommer att lysa där i all evighet — och ge dig mod att kämpa."

Min syster tar upp den blå barnkorgen som hon satt ned medan vi talat. Hon rätar upp sin smala flickrygg.

"Adjö, stora syster. Tack för att du inte försökt hindra mig. Jag har alltid litat på dig. Jag visste att jag kunde lita på dig — till mitt livs sista minut."

Lilla systers lugn och själsadel fylles mig med stolthet. Jag följer hennes exempel. Utan att krångla bugar vi djupt, småler lugnt och tackar varandra för den lycka som varit. Så vänder Ohatsu sig om och tar stigen uppför klippan. Jag vet att hon inte kommer att vända sig om för en sista blick och jag måste kämpa för att inte skrika högt. Ohatsu! Stanna! Min älskling!

Jag följer henne med ögonen. När min syster närmar sig toppen av det furuklädda berget — med barnkorgens handtag fast i handen — bör-

jag hon röra sig så snabbt som ett löv för vinden. Jag håller andan. Med vördnad ser jag på henne, en enkel japansk flicka som ger sig ut på ett stort uppdrag. Så ung, så tap- per och brinnande har lilla syster slitit sig loss från personlig lycka för att fullfölja ett öde mot vilket hon varit på väg ända sen den sjätte augusti nittonhundrafyrtiofem. Ah—h! Plötsligt vet jag att hennes offer ej kan ha varit förgäves. Människorna kommer att förstå! Ty kriget är som den stackars varelsen i korgen, ett monstrum utan hjärna vilket ej kan tillåtas att få leva vidare.

Nu!

Solen går ned. Den närmar sig havets yta. Jag faller på knä på stranden och medan jag lyfter ögonen mot solen ger jag upp ett rop av glädje. Min systers ansikte ler mot mig från mitten av den brinnande blomman. Jag betraktar hennes drag och de är så fulländade att jag sträcker mina armar mot henne i dyrkan.

"Lilla syster!"

Ah, förlåt mig Chatsu! Förlåt min klagan, mitt enda rop av smärta. Bergets eko återger ordet "syster" och jag låter mig sjunka ned på sanden. Nej, jag har inte fått min bräckliga systers styrka ännu. Det sörjer jag över.

Men natten kommer snabbt och döljer min svaghet och mina tårar under sitt mörka täcke. Jag hör ekot från berget när mörkret faller över inlandshavet. Syster... syster...

XII

"Titta, mamma-san! Det är tusen människor vid farbror Hiroos grind. Mer än tusen. Hundra!"

"Är det, dakko-chan?" säger jag. för jag skulle inte vilja rätta min lille son. Hur skulle en liten pojke kunna ha reda på siffror Förresten — det är bra att barnen är imponerade över hur många människor som kom-

mit för att hedra lilla syster. Jag gjorde rätt i att ta dem med mot moster Matsuis råd. Systersonen och systerdottern till en stor hjältinna är arvingar till en förmögenhet. Ja, Ohatsu har gett Michiko och dakko-chan vida mer än sina älskade växter.

"Åh, ursäkta."

Herre Gud vad har hänt med Hiroos mor? Hennes ansikte ser lika förgrämt ut som sonens. Och den gamle familjetjänaren, som står bredvid dem framför den öppna kistan, har alldeles sjunkit ihop. Han hälsar på mig enligt sitt gammaldags sätt och ordnar omsorgsfulls mina vita rosor vid kistans huvudända. Sedan utbyter vi en blick.

"Var snäll och tag ut barnen", viskar jag till honom.

Just när jag släpper deras varma små händer sticker min pojke sin lilla sammetsduva i handen på mig. Ja visst! Jag lovade min son att hans käraste leksak skulle få hålla Ohatsu sällskap och jag kan inte svika mitt löfte. (Jag smyger fredsduvan med de röda glasögonen ned i kistan när ingen av Shimitzu-familjen ser det. Inte kan det göra något?)

De är alla här. Hela familjen har samlats och trängs i det svagt upplysta rummet. Jag är häpen över hur Hiroos ärade släktingar har förändrat sig, de som brukade göra oss så rädda. Nu ser de — helt vanliga ut. Obetydliga! Plötsligt förstår jag. Det är Ohatus stora personlighet som fått dem att krympa. I skenet av två ljus ligger lilla syster där så anspråkslös. Men hon dominerar rummet.

"Yuka..."

Det är Sam-san! Jag hade inte sett honom förut i trängseln. Käre Sam! Högtiden till ära har han tagit på sig halsduk och slätat till sitt rufsiga hår. Min trolovades ansträngningar att se snygg ut kommer mina ögon att tåras. Åh, han ser precis ut

som en förvuxen pojke i sin kostym som krympt! Bland Shimitzu-familjens män i kimono ser Sam verkligen ut som en främling. En främling? Sam! Den blick han ger mig visar att han förstår min gränslösa sorg. Nej, Sam är ingen främling. Har någon identifierat sig med det lidande Hiroshima så som min älskade Sam?

Hiroo stiger fram. Herre Gud! Hans hår har samma färg som hans vita sorgkimono.

"Ärade förfäder!" mumlar han och bugar sig för fotografierna ovanför Ohatus kista.

Så stilla rummet är! Ingen andas medan Hiroo doppar fingrarna i det renade vattnet och sedan lyfter den slöja som täcker lilla systers ansikte. Ah—h! Man hör en flämtning. Hela familjen Shimitzu tycks överväldigad av den fysiska skönheten hos flickan som redan slagit dem med häpnad genom sin själsliga skönhet. Tystnaden är djup medan Hiroo fuktar hennes läppar och vänder sig till förfädernas fotografier.

"Min hustru är på väg, ärade förfäder. Det dröjer inte längre nu", säger han till de ärevärdiga fotografierna. Hiroo tvekar. Så behärskar han sig och ber sina förfäder förlåta att han fört olycka in i ätten.

"Ni måste också förlåta mig för att jag inte fortsätter min gren, ärade förfäder. Jag kan inte gifta om mig. Jag kan inte ge er arvingar. Jag är mera död än min unga hustru som offrade sin personliga lycka och sitt liv för att varna mänskligheten för den strålningsfara som hotar kommande generationer. Förlåt mig, förfäder. I morgon träder jag in i ett buddhistkloster."

Gud! Mina händer har brutit min solfjäder itu. Bambuflisorna skär in i mina knutna fingrar.

"Förfäder", säger Hiroo, "Hör på vad jag måste säga. Det berättas att en av besättningen på det plan som

bombarderade Hiroshima har stängt in sig i ett kristet kloster för att sona sitt dåd. Jag kan aldrig sona mitt! Jag tvang Ohatsu som var bestrålad av bomben att föda ett barn. Det var ett avskyvärt brott. Men jag gjorde det för er skull, ärade familj. De som fällde bomben och jag — mördade Ohatsu”.

Jag hör en snyftning. Det är Hiroos mor. Men lika snabbt som sonen återvinner hon sin samuraivärdighet och står i giv akt under raden av förfäder.

Och nu är det min tur att ta farväl av all personlig lycka. Sam kommer inte att förstå mina japanska ord, men han vet vad jag säger för jag har skrivit det till honom i ett brev.

”Lilla syster...” (Åh, vad har hänt min röst? den stockar sig i halsen och bara en viskning kommer fram.) ”Lilla syster,” säger jag och fuktar hennes läppar med vatten, ”jag bad dig om lov att följa dig i döden, men du sade att det var min heliga plikt att fortsätta att leva. Du sade att jag skulle tala om för människor hur och varför du dog. Nu viger jag mig till den heliga uppgiften.”

Åh, så stora ord för mig att uttala! Heliga plikt! Höga uppgift! Men vi tre, Ohatsu, Hiroo och jag är sådana små enkla människor. På grund av de stora händelserna i världen har vi blivit uppfordrade att handla som **stora** människor. Vi tre har gjort det totala offer som Maeda sade krävs för fredens skull.

”Lilla syster”, säger jag och samlar min styrka för eldprovet. ”Jag lovade att uppfylla en annan av dina önskningar. Jag skall aldrig gifta mig! Även jag berördes av bomben och jag ville inte bli till förbannelse för en man genom besmittad avkomma. Detta är min andra ed. Hör mig, yngre syster!”, ropar jag, men min blick glider över ansiktet och möter Sams förtvylade ögon.

Jag vacklar. Genast fattar Maedas hand min armbåge. Åh! Min väns

Minnesmärket
över de dödade i
Hiroshima 1945.
Foto: Riwkin.

hand kommer alltid att finnas där för att stödja mig — det är min enda tröstande tanke under denna fruktansvärda dag. Jag rätar på mig. Nej! Lilla syster gick utan stöd upp för självmordsklippan i Osima. Inte heller jag får lita på stödjande händer, endast på min inre styrka — som min lilla syster. Jag tar ett steg framåt. Jag står ensam.

Men, vad är detta? Sam har gått fram till Ohatsus kista och fastän jag tyst bönfaller honom att inte tala inför denna mängd av sörjande Hiroshimabor så ser jag honom öppna läpparna. Åh, Sam svertas, hans panna är fuktig där han står och ser ned på den unga flicka vars död indirekt vållades av samma bomb som dödat många tusen före henne.

Han rör läpparna. Stackars Sam! Min stackars älskling! Han är som en människa under tortyr och endast efter lång ansträngning kan han få fram ett enda ord. Men det är det svåraste av alla ord att uttala.

”Förlåt”, säger Sam. ”Förlåt”.

I detta stora ögonblick hör jag bilar köra fram och den gamle tjänaren anmäler att det är tid att fara till krematoriet. Alla stapplar ut för att få luft och för att dricka ett glas saké under de skuggiga cypresserna. Jag tar plats i en bil.

Boom! Boom! Kan verkligen en hel timme ha gått i detta fula Hiroshima-krematorium? Så lång tid det tar att bränna en ung flicka! Man skulle tro att hennes späda kropp kunde förtäras på ett ögonblick, men en hel evighet har gått medan vi knä-

böjer i rummet bredvid. Så underligt! Det tog bara en sekund att bränna upp vår stad och orsaka hundratusentals tragedier vilkas slut vi inte kan skönja ännu. Kan det vara så att det är lättare att bränna en hel stad än att utplåna de sista följderna av brottet?

Åh, nu — äntligen!

Allt det som är kvar av lilla syster — en skål full av ben och aska — bärs in. Det är tid för den sista ceremonin. Hiroo och jag stiger upp och knäböjer sedan igen på tatamin — stråmattan. Vi tar en ätpinne var. (Vad det är kvävande varmt. Min kimono klibbar vid huden.) Vi manövrerar våra ätpinnar tillsammans, plockar upp Ohatsus ben och lägger dem i ett lackerat skrin som skall stå i Shimitzu-familjens förfäderrum.

Nej, nej jag kan inte fortsätta! Jag darrar för mycket. Gång på gång tappar jag lilla systers ben. Åh, men det där är inte ett ben — den där lilla röda pärlan i askan. Herre Gud! Är det inte glasögat på dakko-chans fredsduva? Jag nästan kvävs. Dakko-chan! Min lille son! Åh, jag måste fortsätta för din skull — och för den oskyldiga värld som Ohatsu gav sitt liv för.

Den tanken ger mig styrka. Den stålsätter min vilja. Hur skall jag kunna kämpa för en fredlig värld om jag inte ens kan lyfta lilla systers ben som är lika lätta som snöflingor — och lika vita?

Ätpinne, ber jag. Hjälp mig att gå igenom mitt eldprov. Hjälp mig, ätpinne, tappra lilla ätpinne.

En moders utbrott

Barnen och modern hade haft en trevlig kväll tillsammans, och de skulle just gå till sängs, då det hände.

Modern blev förryckt.

En småsak retade upp henne till vild ilska och förtvivlan.

Barnen hade fått en tillsägelse och lydde inte. Tanken på att de inte lydde henne gjorde, att hon kände sig maktlös. Hur skulle hon kunna leda och uppfostra dem, när de inte gjorde som hon sade i så självklara saker? Några robotar hade hon då aldrig velat göra dem till.

När hon såg trotset i sina barns ögon, mindes hon också ett par andra ögon. Barnets fars ögon. Han som så många gånger gjort henne lika maktlös. Och hon såg i barnens ögon att de var inte bara blod av hennes blod, släkt av hennes släkt. De hade många individers anlag och möjligheter i sig. Hon hade en hel hop att ta upp kampen med.

Men hennes förtvivlan gällde också henne själv. Att hon inte hade haft den styrka och fasthet som behövs för att tidigare på dagen få barnen att lyda. Gång på gång hade hon efter ett par tillsägelser givit efter för deras tilltag. De hade ju så roligt och de var ju så trevliga. Nu förebrådde hon sig för att hon inte krävt lydnad förut. Barn vet ju aldrig var gränsen går och moderns plötsliga trötthet förstår de inte när de själva är fulla av energi och leklust.

— Varför lyder ni mig inte, medan jag är glad. Varför måste jag bli arg, innan ni förstår, att jag menar, vad jag säger?

Det var inte första gången hon ställde den frågan till dem, och de svarade inte som vanligt. Bara teg.

Hon hjälpte dem i säng, och det blev tyst.

Modern gick in i badrummet och plötsligt var det över henne. Hon visste inte vad hon gjorde. Hon tog allt vad hon fick tag på och kastade omkring sig. Papiljotter, kammar och handdukar flög i badkaret. Hon slog sina händer i raseri mot badkarskanten. Hon kände sig som ett vilt djur, som stängts in i en allt för trång bur och berövats alla sina möjligheter till frihet.

Hon sprang in i sitt rum och kastade sig på sängen och medan hon stönande bet i huvudkudden och slog händerna mot sängkanten rann tårarna hejdlöst.

Efter några minuter gick hon ut i badrummet igen. Stödd mot tvättstället tjöt hon ut sin förtvivlan, ensamhet, maktlöshet och smärta över det ansvar, som hon kände sig för svag att bära.

Men hon kunde inte vara ensam.

Nu räckte inte hennes Gud, som hon annars alltid påstod sig sätta all tro till. Hon måste ha människor hos sig. Naturligtvis ville hon visa sig. Hon ville att de skulle se hur hon led!

Hon ropade på sin son. Båda barnen kom ut. De stannade i dörren.

Modern skrek rakt ut. Uppsvullen i ansiktet och med håret i vild oordning såg hon hemsk ut.

— Här ser härjat ut, sade dottern och såg med avsky på röran omkring modern.

— Jag skall plocka upp det, sade sonen.

— Nej, jag har själv kastat det. Jag skall själv plocka upp det, sade modern.

Dottern började gråta. De grät alla tre.

Då sade dottern något som fick modern att tystna och hennes gråt att upphöra.

— Du bär dig åt som om du inte var klok. Folk kan ju säga, att hon som bor därinne är inte klok. —

Det var väl inte så farligt att dottern sade så. Det är väl ett ganska vanligt uttryck som tanklöst används. Det hemska var emellertid att det var just detta som modern fruktade mest av allt. Att hennes nerver inte skulle hålla. Djupt inne hade hon burit som en hemlighet tanken på, att för en nervsjukdom fick hon aldrig ge efter hur tung hennes börda än skulle bli. Men på sista tiden hade hon läst en bok, som handlat om en sinnessjuk kvinna och hon hade känt igen sig själv på många sätt i denna kvinna.

Hon hade mer och mer fascinerats av kvinnans öde, mer och mer levit sig in i hennes personlighet. Till sist blev allt som störde henne utifrån irritationsmoment.

Dotterns ord skrämdde henne. Hur kunde hon vara som hon var? Var hon på väg att bli sjuk? Genom barnets mun öppnades hennes ögon.

Hur orättfärdigt hade hon inte levat! Genom den ensamhet, den obotliga och trista ensamhet och isolering hon hade råkat i sedan hon genom döden hade berövats ett normalt liv hade hon trängt in i världar där hon inte hade rätt att vara. Hon hade tanklöst lekt med demoniska tankar. Ansvarslöst hade hon utsatt sig för risker, som hon inte hade rätt att ta, just för det ansvar hon bar på.

Nu började hon anklaga sig själv och glömde genast

novell av Hjördis Levin

bort vad som hade gjort henne arg. Att barnen trotsat henne och vägrat lyda den självklara uppmaning hon givit dem ansåg hon nu vara en oantagbar utsäkt för sitt utbrott. Vad var de små barnens olydnad mot hennes egen brist på behärskning och oförmåga att klara upp situationen?

Och barn är hårda och uppriktiga. Inte tyckte de synd om henne. De såg ner på henne och i deras ögon var hon en obehärskad och trotsig varelse. De tyckte enbart illa om henne just då.

Därför stod det med ens klart för henne, att i sin förtvivlans stunder skall hon alltid, alltid stå ensam. Ingen människa, inte ens hennes barn, kanske allra minst dem skall hon kunna vänta sig något av varken medkänsla eller förståelse.

Barnen ångrade inte att de varit olydiga. De bad inte modern om förlåtelse. De visade endast sitt förakt för henne. Hon fick be dem om förlåtelse. Hon grät, tiggde och bad och lovade dem att aldrig mer göra så.

Hur skulle barnen betrakta en sådan mor? Hon hade ju ingen stolthet inför dem. Ingen värdighet. Hon var endast en människotrasa, som tyckte sig fela i allt hon företog sig. De skulle aldrig älska henne sådan hon var med fel och brister och utbrott av förtvivlan och ensamhet. Aldrig någonsin skulle de förstå henne.

Det var hon som måste göra sig förtjänt av deras kärlek. Hon kände så starkt, att det är detta som gör moderskapets kall till det ensammaste av alla. Just nu kunde hon inte tro, att någon kunde älska henne sådan hon var och utan att hon gjorde sig förtjänt av det.

barn

Det första barnet
är en sensation!

Det andra är ett kompliment
till lyckan.

Mitt första barn
var en virvlande ström
som hände mig.
Det andra var en lugn flod
som kom till mig.

Båda överraskade mig
lika mycket.

Strömmen och floden
tömdes i ett djupt hav
ur vilket jag öste
glittrande, levande vatten.

Hjördis Levin

kulturcirkeln

— bokhandeln i folkrörelsens tjänst

— med en välsorterad

BOKavdelning: svensk och utländsk litteratur

KONSTavdelning: grafik och reproduktioner

MUSIKavdelning: grammofonskivor och pris-
billiga gitarrer

målet för alla BOK-, KONST- och MUSIK-
intresserade

Sveavägen 41 — 111 34 Stockholm C
tel. BOK 20 50 15 - KONST 20 50 20
MUSIK 20 50 35

Teatern mitt i stan

Att teatern en gång var en folklig konstart, commedia dell'arte och marknadsgyckel är lätt att glömma bort när man sitter i sammetsfåtöljer, i salongens förväntansfulla dunkel och väntar på att ridån ska gå upp för det magiska tittskåpet. Nuets teater och skådespelare har gjort en del för att riva ner barriärerna — arbetat kollektivt, informerat sig om samhället, till och med försökt ta steget ut mot de platser där människorna möts eller arbetar.

Just nu arbetar i Stockholm två teatergrupper som båda medvetet söker sig ut till sina åskådare, som är du och jag och alla andra, och dessutom försöker gripa tag i dem genom att behandla aktuella ämnen. *Per Edströms* teaterbåt, *Arenateatern*, har under hösten presenterat fyra aktuella uppsättningar, om Tjeckoslovakien och Indonesien — där Jolos konventionella framställning av Tjeckoslovakiets historia bröts mot bittra Clartérapporter från Indonesien — om Skärholmen, bitskt och polemiskt — om Olympiaden, där sportjournalisternas egna texter verkligen var aningslöst avslöjande — och nu senast om koncentrationsutredningen. Formen har kallats tidnings-teater, den bygger i hög grad på klipp ur dagstidningar och debatt och framförs med enklast tänkbara dekor. Desto viktigare blir skådespelarnas aktion, mimik och plastik — här bygger man frejdigt vidare på commedia dell'artes folkliga tradition. Det blir ingen nyanserad, finslipad teater — men den är effektiv, engagerande och rolig. Alla stockholmare har möjlighet att se Arenateaterns föreställningar gratis under lunchtid.

Fickteatern arbetar på liknande sätt, men litet mera utstuderat och genomarbetat. I september blandade den sig i diskussionen om Stockholms city med ett framträdande på Stadsmuseets trappa, nu låter den tre personer starka truppen höra sig från Stockholmsterrassen men gästspelar också i förorterna, bland annat i Skärholmen. Inte minst viktig är dess uppgift i sovstäderna: att väcka de resignerade som tror sig nöjda, göra dem medvetna.

K. W.

* Prenumerera nu för 1969 på *
* VI MÄNSKOR (nuvarande Vi Kvinnor) *
* Fyra dubbelnummer till ett pris av 10 kr. *
* SKV, Box 3021, 161 03 Bromma. *
* Postgiro 5 13 23. Tel. 08/87 79 14. *

Ur ett brev från Moa Martinsson till Tore Wretman 1957

" Jag var som mycket ung, så ung att du skulle inte tro det, första kallskänka på ett turisthotell norr oppåt. Jag hade två infödingar, fullkomligt odugliga lortlarpor som hjälp. Ett franskt brudpar som hade en svit hade förälskat sig i min kalvsylta som de naturligtvis kallade aladåb. Den unga fransyskan ville lära sig och jag som inte kunde ett ord franska lärde henne. Jag hade mitt eget knep med kalvsyltan. Det fick inte saltas, då kalvläggan eller bringan koktes. Vidare skulle ett fläskben eller lägg kokas för sig, också osaltat. Sen jag silat spadet efter fläskläggan hackade jag en rödlök fint och la i spadet. Löken får absolut inte kokas, spadet ska dra ur aromen som bara får anas i syltan. Kalvspadet kryddades med mycket vitpeppar och en aning lagerblad. De båda spaden saltas och kokas ihop. Kalvköttet skars så där fint som man fick lära sig på den tiden (fläskköttet fick inte användas i syltan, köket fick det till lapskojs eller pytt i panna. Alltså löken måste silas ifrån fläskspadet. Jag skär rödbeta, gurka, lök än idag utan att se på. Rena snobberiet på min lärotid, men jag lärde det. Syltan blir väldigt god, spadet som kristall och hårt så man kan skära fina skivor. Inte en enda pärla fett, får det vara i spadet. (Gelatin användes aldrig i mitt hushåll.) Det där med osaltat kött och fläskspadet och löksmaken var min uppfinning. Det osaltade köttet gav färsksmak, fläskspadet gjorde smaken fyllig. Lökaromen en extra piff. Källarmästaren kunde franska och skrev upp åt damen. Det värsta var att hennes man tyckte jag var så söt. Men de reste efter ett par dar, så det blev ingen tragedi...

Svensk husmanskost. Av Tore Wretman. Bokförlaget Forum, Stockholm 1967. Illustrationer av Stig Claesson. 294 sid. Pris 49: 50.

Karen Horney Kvinnans psykologi

Då kvinnans roll som samhällsmedlem alltmer kommit i blickpunkten är Karen Horney tankar och teorier om kvinnans psykologi särskilt relevanta för vår tid. Hon ger en djupgående insikt i de problem kvinnor ställs inför i dag — problem som ofta leder till psykiatern, skilsmässoadvokaten eller prästen. Med introduktion av Harold Kelman.

NATUR OCH KULTUR

Inb. 34: —

STOCKHOLM:

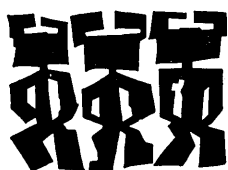
KAOS

*Sagas vis- och vinrestaurang
i Gamla stan*

populär för sitt goda kök och
för sin ljuvliga atmosfär med
sång och musik.

Öppet kl. 19.00—24.00

— Festvåning —

Stora Nygatan 21. Tel. 20 58 86

GÖTEBORG:

Vid köp av

Radio - TV - Kylskåp

kontakta

Philip Carlsson
Radio o TV

Husargatan 24, Göteborg.
Tel. 11 15 86

HÖGDALEN:

HÖGDALENS LIVS

Skebokvarnsv. 193. Tel. 47 37 43

*Edert livs — trivsel o. kvalitet —
en gång — alla gånger!*

KÄRRTORP:

NYÖPPNAD!

DRÄKTER

och

KAPPOR

till jättelåga priser

Årets modeller

DRÄKT- OCH KAPPAFFÄR

Kärrtorpsplan 7

Tel. 59 48 14

BJÖRKHAGEN:

Välkommen till

Ritas
Damirisering

Båstadsv. 6, Björkhagen.
Tel. 59 24 10

HAMMARBYHÖJDEN:

KUNGSBROBAREN

KUNGSGATAN 82

REKOMMENDERAS

Telefon 50 20 18

Söder
Om
Söder

LIVS

Telefon
59 08 49

T-stationen Hammarby—Ulrice-
hamnsv. 2

● Måndag—lördag 20-öppet

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB

Borås — Tel. 033/11 70 30

rätt adress för trycksaksbeställare

... ger förmånliga priser

... har stora resurser

... får större resurser

I sommarens soliga dagar

Sommaren är slut och julen står för dörren, men faktiskt dröjer man hellre vid sommarens skimrande minnesbilder än vid julens handfasta ingredienser — skinka, lutfisk, gröt, böcker, leksaker och framför allt pengar, pengar, pengar.

På sommaren tränger vi ihop oss tre generationer och gäster på cirka 60 m² golvyta och 700 m² mark. Systemet fungerar utmärkt bland annat för att sommaren i Sverige alltid är vacker och underbar — i minnet. Storfamiljerna i Indien och Afrika är de kanske en klimatfråga? Blir man mindre folkilsken om man är omgiven av idel värme — alltså i fysisk bemärkelse — och aldrig tvingas in i ett överbefolkat hus för att inte frysa ihjäl. Fritt fram för en sociologisk-klimatisk undersökning.

Alltnog, det är helt underbart att konfronteras med tredje generationen dygnet om. Visst är det roligt att ta emot uppsnyggade barnbarn på söndagsmiddag eller i form av barnvakt läsa dem till sömns kulna höstkvällar. Men tänk att höra en ivrig röst klockan fem en sommarmorgon förklara genom den lövtunna väggen: "mamma jag **vet** att hon är vaken" och strax efter ha en sprattlande figur bredvid sig i sängen.

Oftast är figuren — än ej tre år fyllda — beväpnad med två pickor. Mormor som i likhet med den övriga familjen är starkt fredsvänlig gör ett stilla försök.

— Lilla Patrik vad ska du ha pistolerna till?

— "Suta **fienden**" — och så i en teaterviskning — "men jag ska aldrig suta **dig** fstås". Ja då blir man rörd och tacksam.

Vår lantliga toalett delas med en avhållen och tålig granne. Lilla Patrik finner en dag stället upptaget, lyfter sin picka och utropar som den sheriff han just då är: — I logens namn, öppna!

Barn bör uppleva kor och kalvar och om möjligt hästar för att nu inte tala om hundar och katter. Och allt detta rymms nu definitivt inte på 60 eller 700 m². Därför beslöts att de små med föräldrar skulle besöka de lantliga nejder som sett morfar födas och där det alltjämt existerar rejäla lantbrukare i släkten.

Hämförelsen blev stor på alla kanter — om också blandad med någon förundran. En dag finner

faster Karin Patrik utrustad med en jättespade försökandes gräva en grop på själva gårdsplan under sekelgamla lönnar.

— Men lille Patrik vad i all sin dar är det här nu då?

— Jag ska gräva efter **förfäderna** säger barnet högtidligt. Ja, för den som inte följt mumintrollen blir det förstås något nästan visionärt över detta yttrande.

Serier, TV, barnböcker präglar våra barns ordval och dirigerar deras intresse — det är inget att diskutera. Inte heller går det att skydda dem förbudsvägen, mänskligt att döma. Försvaret får sätta in på den inre fronten. Genom en nykter men inte tjugit kritik från de vuxnas sida kan mycket vinnas. Broder Roland vid den mogna åldern av åtta år varvar Bonniers konversationslexikon, Tant Mittiprick, Kalle Anka och Stålmannen. När Bröderna Cartwright var högaktuella ingick de bland det outhärliga. Förklaringen lät så här:

— **Egentligen** tycker jag som du att **det är tråkigt**, men man måste se dem för **kompisarnas** skull.

Moa Martinson sa en gång "det viktiga är att barn och folk **läser** sen är det inte så noga vad dom läser." Hon menade att bara man läser tillräckligt så lär man sig snart att sova.

Men det är minsann inte bara själen som påverkas på ett egendomligt sätt. Lille Patrik kräver oavbrutet nya huvudbonader allteftersom han uppträder som sheriff, cowboy, mumrick, jultomten eller Pippi Långstrump. Dess bättre är det inget fel på fantasin så att de flesta huvudbonader kommer väl till pass. På dagis väntar man varje dag med spänning på vilken mössa Patrik skall uppträda i. Hittills har dock modern förhindrat den dramatiska entré som Patrik förbereder sedan länge och som han också avslöjat för mormor.

— I morgon (all framtid är för gossen koncentrerad i detta begrepp) ska jag ha **mormors polismössa** på dagis.

Mormors polismössa — en gulnad studentmössa — relik sen fyrtio år och återfunnen på vinden.

Tisbe

Brev från NIGERIA

Vår vän *Funmilayo Ransome Kuti*, en av KDV:s vice ordf., skriver från Abeokuta 22.10 1968.

Jag är alltså mycket olycklig över situationen i Nigeria. Vi kvinnor hade aldrig trott att detta kunde hända i vårt land. Vi kämpade och led för att våra barn skulle få leva lyckliga, för att kvinnorna skulle erhålla samma rättigheter som män och för att ernå framsteg, fred och nog att leva av för varje människa.

Min största misräkning är att se hur några länder som kunde ha handlat så att vårt land fått fred nu sänder vapenhjälp till båda de stridande och att se hur dessa förstörelsevapen dödar vårt folk på båda sidor. Vi önskar *ett Nigeria* men vi kvinnor önskar *inte* död och ödeläggelse...

Vi hoppas och ber att fred inom kort skall komma tillbaka till oss.

LITEN PRISTÄVLAN

Gamla dikter

Var står dessa rader? Angiv skaldens och diktens namn.

1. Guldet fick makt att förtrycka...
2. Min egen klagan vill jag ödmjukt dränka...

Den rätta lösningen på denna pristävlan i *Vi Kvinnor* nr 5—6 är.

1. Gustaf Fröding: ATLANTIS

Guldet fick makt att förtrycka,
rikmännens kast, en förnäm myriad,
stal millionernas lycka,
åt och drack och var glad,
vann sin förfinings
segrar, och nöden
växte med segrarnas rad...

2. Erik Axel Karlfeldt: DET RÖDA KORSET (1917)

....
Min egen klagan vill jag ödmjukt
dränka
i världens mäktigt stora sorgebrus
och minnas: hvad den ringe nu bör
skänka
är ej sitt mörker men en glimt av
ljus...

Varför USA måste

bort från Viet- nam

Benjamin Spock
Mitchell Zimmerman

En protestbok som verkligen bör tjäna sitt syfte. Framställningen är glasklart enkel. Indignationen över det vietnamesiska folkets lidanden förmedlas till läsaren på ett sätt som obönhörligen tvingar var och en att ta ställning.

En originalpocket 9: —.
ANDRA UPPLAGAN.

NATUR OCH KULTUR

Gustav Johansson

SÄPO-metoder tjallare och mytomaner

BOC-serien 15:—

Bo Cavefors Bokförlag

Exempel:

Möbler för 1.000: —

Ingen handpenning
Motto: Låga omkostnader.

**RECES
MÖBELLAGER**

Drottninggatan 110
1 tr. ner - ovanf. Tegnérgr.
Måndagar öppet till kl. 20.

**möbler
förmånligt**

BAGARMOSSEN:

Julgotter

Goda presenter hos

Evas Frukthop

Lagaplan 6

Köp julblomman hos

Bagarmossens Blomsterhandel

Lagaplan - Tel. 39 19 39

Lämpliga JULPRESENTER

PARFYMERI MARI

Lagaplan — mitt emot posten

Sundstens Konditori Rekommenderas

Lagaplan — Bagarmossen
59 28 20

Nyheter varje vecka

O. L:s Manufaktur

Emågatan 29 — Bagarmossen
Tel. 48 03 47

ALLT I HATTAR

Beställningar i skinn

Ateljé EVASSO

T-stationen Bagarmossen
runt hörnet vid Posten
Tel. 59 67 58

BAGARMOSSEN:

Välkommen till

OGES SNABBKÖP

Lagaplan 1

Rekommenderas

STOCKHOLM:

Salon Carina

MANNE NILSSON
Odengatan 75 (vid Odenplan)
Allt i modern hårvård
Torsdagsöppet till kl. 20
Tel. 30 74 95

Kjällanders Lagerbutik AB

Odelbergsvägen 22
121 63 Johanneshov. Tel. 59 30 40

Allt i färger och tapeter

Plasttapeter fr. 2: — per rulle.
PVA-färger fr. 2: 25 per liter.

ELDNINGSSOLJA

ARA Lavén AB

Tel. 22 99 40

TV - Radio - Transistor

alltid ett fynd hos

**International
Leve**

Blekingegatan 6, Stockholm
Tel. 40 96 11

STOCKHOLM:

Parella

SPECIALAFFÄR

KORSETTER OCH BH

Individuell inprovning — God
service — Ledande fabrikat —
Även stora storlekar — Snörliv

Ringvägen 89,
snett emot Eriksdalshallen

Tel. 43 42 06

CHIC MAMMA

Upplandsgatan 60 — Tel. 30 73 74

HANDSKEN & VANTEN

Odengatan 104, 113 22 Stockholm

Allt i strumpor,
scarves och paraplyer
10 proc. rabatt till tidningens
läsare

De flesta som köper symaskin väljer Husqvarna 2000

med Trimotion och friarm
förstås.

Ring Er auktoriserade
Husqvarna-representant.

Husqvarna

Ring 50 90 25
för demonstration!

Vem bringar ordning i tingen?

Finns det på hela jorden ingen som kan bringa ordning i tingen, dra fram sanningen i dagen, visa oss den rätta lagen?!

Någon som kan skapa fred och ro på den jord där människor bo, någon som kan visa oss ett sätt att leva meningsfullt och rätt!

En enkel maning borde räcka att mänskan till besinning väcka: se inte bara till ditt eget bästa tänk lika mycket på din nästa!

Gång på gång upprepas orden: Blir det aldrig fred på jorden? Alltid får vi samma svar: Dela med din nästa vad du har!

Merope

Vårt behov av uppmuntran

Det fanns en gång en berömd svensk kvinna som hade för vana att ringa upp eller skriva några rader till den som hållit ett anförande eller skrivit en artikel eller bok som hon tyckte var bra. Hon har få efterföljare i dag. Det är alldeles märkvärdigt hur mycket en sådan vänlighet betyder — inte bara för en helt vanlig samhällsarbetare utan också för de mycket framstående.

Tyvärr är det sällsynt att man i denna hetsade tid kommer sig för med en sådan uppmuntran. Sorgligt nog tycks kvinnor vara speciellt snåla på denna punkt. Troligtvis beror det inte på avundsjuka. Snarare är det väl så att vi med allt vårt dubbelarbete har mer ont om tid än män. Kanske är vi också litet ovana vid det offentliga livet och vid PR-verksamhet.

Avsikten med dessa rader är att väcka er uppmärksamhet. Fråga er själv: när sa jag sist ett vänligt och uppskattande ord till en kollega? Jag tyckte faktiskt att hon gjort eller sagt eller skrivit en bra sak men så blev det inte mer. Lyft telefonluren nästa gång!

HANDBOK I SAMLEVNAD

som objektivt behandlar juridiska och ekonomiska konsekvenser av trolovning, samvetsäktenskap och äktenskap. I boken **LEVA TILLSAMMANS** går också den unga författarinnan Katarina Apelqvist-Larsson i närkamp med våra vanligaste fördomar på samlevnadens område.

TIDENS FÖRLAG

Kr. 16:50

PÄLSAR på 20-KONTO*

TILL KONTANTPRISER UTAN RÄNTOR

* betala 20 % i handpenning och resterande på 20 månadsbetalningar.

Se säsongens vackra pälsar i vår pälsavdelning

Carlboms

Karlbergsvägen 40. Tel. 34 04 90 vx

I vår ungdomsbutik "Pricken" finns pälslingar

Måndags- och fredagsöppet till 19

T-bana till S:t Eriksplan, uppg. Torsgatan.

NGUYEN THI BINH

leder FNL:s delegation vid fredssamtalen i Paris

Nguyen Thi Binh och Sara Lidman vid den soaré för Vietnams barn som ordnades av SKV i Stockholm 3.10 1966 i samband med den internationella barnkonferensen.

1950 när vi nästan inte visste att Frankrike napalmerade Vietnam därför att vi var så upptagna med att tacka USA som räddade oss undan Hitler i årtal efter det att Sovjet besegrat honom. Vi välsignade USA:s färder över världshaven utan att i detalj fråga efter dess strandhugg. Det hördes inte hit när hangarfartyget Boxer och kryssarna Stichel och Anderson ur sjunde flottan angjorde Saigon den 19 mars och lät 71 flygplan stryka lågt över staden för att visa saigoneserna: hit men inte längre! huka er! om ni inte godkänner den franska friheten ska ni få känna på den amerikanska!

Nguyen Thi Binh, studentska, 18 år det året.

När du tillsammans med Nguyen Ho Tho ordnade en demonstration och fick en halv miljon stadabor på fötter. Små väna vietnameser med stenar i händerna som ni kastade mot USA:s rövarskepp. Du fängslades av Frankrike — i ditt hemland Vietnam — ty USA var Frankrikes inbjudna gäst i ditt hemland. Hur vågade du kasta sten på den fria världens skepp?

Fängelse för demonstrationens ledare. Förhör. Rådgivare. Metoder. Ärren är kvar på din panna, den fria världens otänkbara små tecken.

Du sa härom året: "Man tänker att man kommer att tala... det finns en gräns... man är säker på att man ska bryta samman man ska bara uppskjuta det... försöka uthärda en enda gång till. Och sammanhållningen i fängelset den övergår allt... När man tas ut till förhör så följer kamraternas tankar med en... man ser deras ansikten för sig när man är färdig att ge upp... och man får kraft av deras tilltro... Sedan när man blivit medvetlös och kastats tillbaka in i cellen — och de får veta att man inte talat... deras tacksamhet då... och nästa som tas ut får uthållighet av det... och alla tänker: vi ska försöka uppskjuta det... Det finns ett syskonskap i Vietnams fängelser, en ömhet som världen utanför inte fattar. Hur stolta vi är över varandra... och vi hyllar varandra med sånger.

Vi som överlever och kommer ut — det finns ju ändå inte en timme som vi vietnameser inte tänker på våra anförvanter som är kvar i fängelse. På poula Condor sitter minst 10.000. Och allt vad som finns av skollokaler i de ockuperade områdena har förvandlats till fängelser av USA.

*

Nu i år kommer Nguyen Thi Binh till Paris, "världens hjärta" — vacker, förfinad trots förhørsledarnas klomärken. Alla kommer att bländas av din skönhet och intelligens, försöka "vinna" dig. Och du kommer att betacka dig. Du har hundratusentals fängslade anförvanter inom dig som blodkroppar. Ditt hjärta bultar med deras hjärtslag. Du kommer att avkräva världen ditt land, ditt folk, Vietnams rätt.

Nguyen Thi Binh. Kvinna mitt i världen, mitt i seklet. Du går inte till en tortyrstal i Paris — men likväl följer dig tusen fångars tankar och förhoppningar: att du ska orka, att du ska besegra fiendens förhandlare, stå emot deras utpressningsmetoder. Tusenden som sitter i förhör får kraft att tiga av dina ord i Paris, de väntar på din dom över napalmens herrar, väntar på din befriande nyckel.

Tusenden och andra tusenden som sitter fångna i den fria världens okunnighet om folkens villkor — vi hälsar dig, hyllar dig, tänker på dig, lyssnar på dig.

Kära, kära Nguyen Thi Binh — orka vara som du är...

Sara

För Vietnams kvinnor och barn

När detta skrives är bombstoppet just ett faktum. Det känns som en oändlig lättnad: det regnar inte längre bomber över Nordvietnams jord. Man tänker på barnen som nu kan gå i skolan ovan jord, slippa att sitta i provisoriska utrymmen under jord. Och de kan sova lugnt och slippa bli väckta och nerstopade i skyddsgroparna.

Vi vet att de fortsatta förhandlingarna kan komma att bli långdragna och vi vet en sak till: vår hjälp får inte avstanna, den behövs kanske ännu mera än förut. När freden kommer skall nedbrända städer och byar byggas upp igen, den ödelagda marken bearbetas för att om möjligt ge nya skördar. Och alla skadade, invaliderade och olyckliga människor ha vård. Låt oss alltså inte förtrötta i vårt solidaritetsarbete utan i stället öka våra ansträngningar att bistå Vietnams kvinnor och barn!

Här följer redovisningen:

Transport 105.822: 36	Elma o. Algot Nilsson, Huddinge	50: —	
F. o. L. Linder, Göteborg	30: —	Gustaf Fröbom, Porjus	50: —
Kvibergs SKV-avd., Göteborg	100: —	H. Persson, Landskrona, insaml.	210: —
I. B. Gustavsson, Karmansbo	20: —	O. Dahlgren, Porjus	50: —
Sita Andersen, Bandhagen	15: —	Sigrid Bouvin, Västervik	25: —
Olof Kolmodin, Raa	100: —	Ruth Jacobsson, Solna	10: —
Edith Åkerström, Lulea SKV-avd.	52: —	Aina Siira, Kiruna SKV-avd., listins.	93: —
Linnea Elfström, Bromma, listins.	90: —	Ingrid Boström, Kopparberg	17: 50
Sita Andersen, Bandhagen, bössins.	168: 11	Inga Tell, Vällingby	50: —
Hjalmar Johansson, Uddevalla	500: —	Martha Granberg, Lulea SKV-avd., listinsaml.	40: —
Hildur Lönnström, Porjus	100: —	Olle Nygren, Gullänget, insaml.	65: —
Årsta SKV-avd., Stockholm	100: —	Inga-Lisa Sangregorio, Täby	50: —
Arne Viklund, Junsele	50: —	Gm Mia Emsheimer, Stockholm, bössinsaml.	593: 50
Viola Olsson, Landvetter	10: —		Kronor 108.571: 47
Ingrid och Hulda, Göteborg	10: —		
Svea Föll, Farsta	100: —		

LÄMPLIG JULKLAPP

De amerikanska kvinnornas protestsånger mot kriget i Vietnam kan ännu erhållas från SKV. Den är insjungen av USA:s främsta protestsångerskor, bland annat Odetta, Malvina Reinholds, Joan Baez, Barbara Dane, Judy Collins. Vår Viveka Lindfors läser Bertolt Brechts "Till min landsmän".

Joan Baez Judy Collins Barbara Dane Mimi Fariña Janis Ian
Viveka Lindfors Odetta The Pennywhistles Malvina Reinholds
Buffy Sainte-Marie Holly West

LP-skiva. Pris 25 kr. Rekvideras från Svenska Kvinnors Väns-terförbund, Box 3021, 161 03 Bromma. Tel. 08/87 79 14.

Böcker på svenska om Vietnam

Vår vid sydkinesiska sjön. Av John Takman. Clarté, Stockholm 1959. 140 sid. Pris kr 6: 50.

Vietnam — ockupanterna och folket. Av John Takman. Cavefors, Stockholm 1965. 118 sid. Pris kr 9: 50.

Vietnam — det smutsiga kriget. Av Victor Vinde. Rabén & Sjögren, Stockholm 1966. 167 sid. Pris kr 7: 50.

Napalm. Redigerad av John Takman. Rabén & Sjögren, Stockholm 1967. 189 sid. Pris kr 8: 50.

Framtiden är vår! Av Vo Mgu Yen Giap. Rabén & Sjögren, Stockholm 1967. 144 sid. Pris kr 7: 50.

Vittne i Vietnam 1953—1966. Av Bernhard B. Ford. PAN/Norstedt, Stockholm 1967. 352 sid. Illustrerad. Pris kr 17: 50.

Vietnams två världar. Av Michèle Ray. PAN/Norstedt, Stockholm 1968. 171 sid. Pris kr 13: 50.

Varför USA måste bort från Vietnam. Av Benjamin Spock och Mitchell Zimmerman. Natur och Kultur, Stockholm 1968. 82 sid. Pris 9 kr.

Sverige och Vietnamfrågan. Kungl. Utrikesdep. Ny serie II:19, Stockholm 1968.

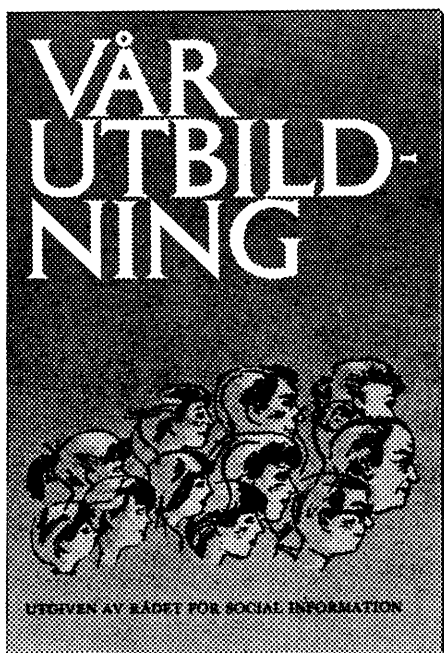
Utväg ur Vietnam? Av Gunnar Myrdal, John Kenneth Gailbraith, Robert F. Kennedy. Rabén & Sjögren, Stockholm 1968. 120 sid. Pris kr 7: 50.

Rapport om Förenta Staternas förstärkta angrepp mot Nordvietnam efter den 31 mars 1968. Av Peter Weiss och Gunilla Palmstierna. Cavefors, Stockholm 1968. 46 sid. Pris 5 kr.

Ben Suc — utplånad by. Av Jonathan Schell. Aldus/Bonniers, Stockholm 1968. 102 sid. Pris kr 10: 75.

Diskurs över det långvariga befrielsekriget i Vietnam, dess förhistoria och förlopp som exempel på nödvändigheten av de undertryckta väpnade kamp mot sina förtryckare likaså över Amerikas Förenta Staters försök att förrinta revolutionens grundvalar. Av Peter Weiss. Cavefors, Stockholm 1968. 248 sid. Pris 17 kr.

Vad vet Du om...

Utgiven av Rådet för social information med representanter för LO, TCO och Folksam. Rådet har tidigare givit ut boken Vår trygghet, som nu har sålts i nästan en halv miljon exemplar.

Äntligen finns våra studievägar, utbildningsmöjligheter och studievillkor samlade i en bok.

VÅR UTBILDNING

Den innehåller 224 sidor information om vårt utbildningsväsen från förskola till vuxenutbildning.

VÅR UTBILDNING är precis den orientering du behöver!

För dina studier

För dina barns framtid

För dig som är samhällsintresserad

Köp VÅR UTBILDNING nu!

Den finns i bokhandeln och på Folksams kontor och kostar bara 8 kronor. Du kan också beställa den genom kupongen.

Sändes till Folksam, Fack,
104 60 Stockholm 20.

Jag vill beställa ex av boken
VÅR UTBILDNING

Namn

Postutdelningsadress

Postnr och postanstalt

.....